ראדאמער-קעלצער לעבען

אבטיילונג פאר קעלץ אויף זייט 8

Radom d. 25 Listopada 1938.
ראדאם, פרייטאג ב׳ כסלו תרצ״ט
טעלעפאן פון רעדאקציע 15 - 18

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ אפאטאוו, וויערזשבניק און סביבה אויף זייט 7

את ברכתנו הלבבית אנו מביעים
לעוזרנו וחברנו **מר חיים קוזלובסקי**
לרגלי ארושיו עם בחירת לבו העלמה
מרת דינה פערשט (מליפנא)

המועצה, השלטון והפרסונל
של הבנק הקואופרטיבי להלואות
(באנק ציוני)

Kto gilzy „WAWEL“ chociaż raz spróbu[je]
Innych nie kupi, w innych już nie pali
A kiedy swoich znajomych częstuje
Każdy wyborne papierosy chwali

פרייטאג ט. כסלו תרצ״ט (2 גרודזיען 1938) פאלט אוים די ערשטע, שמערצליכע
יאהר-צייט פון אונזער ליבען אומפערגעסליכען מאן און פאטער

משה בוים נ. ע.

אין טאג פון דער יאהר-צייט
ווערט פארקומען די ענטהילונג פון דער מצבה און אנ׳אזכרה
אויפ׳ן ראדאמער בית-עולם פינקטליך 10 אינדערפריה
אויף וועלכער עס ווערען פערבעטען פריינד און בעקאנטע
די אין טרויער-פערבליבענע
פרוי און קינדער.

צו דער ערשטער יאהר-צייט
פון אונזער ליבע, אומפערגעסליכע פרוי
און מוטער **ראטשע**
וועלכע איז אויסגעפאלען דעם פאריגען
זונטאג שפענדען מיר 20 זל.
פארן בית-יתומים און מושב-זקנים.
ביטע איינצוקאסירען ביים ה׳ הירש גוטשטאט
ושעראמסקי 30.

Student ing. „פליט“ in Berlin geboren und studiert, erteilt gruendlichen Unterricht in englischer und deutscher Sprache.
Offerten unter „Sprachen“ an die Redaktion.

טיעף דערשיטערט פונם גרויסען אומגליק
וואס האט געטראפען דער חשוב׳ער
פאמיליע גאסטינסקי
צוליבן טויט פון זייער געשעצטער און
געאכטעטער פרוי און מוטער

ריווע נ. ע.

דריק איך אויס מיין טיפסטען מיטגעפיהל
זאלען זיי נישט מעהר וויסען פון קיין צער.
הענעך הימעלפארב.

מיר בעטייליגען זיך אין גרויסען צער
פון אונזער ליבע מיטארבייטערין פר״ל. **חאנקא גאסטינסקא**
צוליב׳ן פריהצייטיגען טויט פון איהר הייס-געליבטע מוטער

ריווע נ. ע.

מיר דריקען איהר אויס אונזער טיפסטען מיטגעפיהל
ישראל משה ראזענצווייג
יחזקאל טענענבוים.

Kol. Chance
oraz rodzinie GOSTYŃSKICH
z powodu śmierci nieodżałowanej
B. P.

MATKI Ich

wyrazy najszczerszego współczucia
składa
ICEK KORMAN

Koleżance Chance Gostyńskiej
z powodu śmierci B. P.

MATKI Jej

szczere współczucia wyrażają
M. Korman, M. Zelcer, L. Lewińscy.

כאלווע
„Union“
אין אויסגעארבעט פון די בעסטע ארץ-ישראל רוי-שטאפען אין פאלגענדע געשמאקען:
Chałwa wyborowa
„ pomarańczowa
„ grylażowa
„ owocowa
„ kawowa
„ orzechowa
ווי אויך כאלווע און שאקאלאד פאר פיינשמעקערס
Fabryka chałwy „Union“ Warszawa, Wolska 69

Wytwórnia Siatek higien. do łóżek
i tapczanów automatycznych
„HIGIENA“
wł. Ch. Staszewski
Radom, Pl. Legionów (Rynek) 6.
ס׳ווערט אויסגעארבייט **שאטקעס צו בעטען**
ווי אויך **אויטאמאטישע טאפטשאנעס**
ערשטקלאסיגע ארבייט
פינקטליכע אויספיהרונג
זעהר ביליגע פרייזען
קומט און איבערצייגט אייך.

פראפ. וואיאזשארען-פעראיין אין ראדאם

דערמיט זענען מיר מודיע אונזערע מיטגלידער, אז דער סעקרעטאריאט פון אונזער ארגאניזאציע איז ווייטער טעטיג אין פאלגענדע טעג און שעה׳ען: מיטוואך פון 5–7 אווענד, שבת פון 5–7 און אויך זונטאג אין די זעלבע שעה׳ען. אין אייגענעם לאקאל וויטאלדא 10.
די פערוואלטונג פון וואיאזשארען-פעראיין
אין ראדאם

אראפ
ניצט נור די איבעראל בעקאנטע באק-פראשקעס, צוקער וואנילין, אלייקעס, פעפער און צימרינג פון דער עלטסטער יודישער פאבריק
Arap, W-wa Franciszkańska 6-a

Przeziębienie, grypę, katar
leczy w mig
Z DZWONKIEM HERBATA!

Rodzinie **Gostyńskich**
z powodu śmierci
Ich MATKI
B. P. **RYWY**
szczere współczucie
wyraża
Rodzina BARON

Nadszedł
ŚWIEŻY
TRAN
szwedzki
ST. KUROWER
RADOM, Żeromskiego 1

ווילט איהר האבען קלארע, זויבערע וועש, נייע גארדעראבעס, שניי-ווייסע פאראהאנגען,
גיעט נאר צו וואשען און פארבען אין דער בעקאנטער
כעמישער פארבעריי און פראלניע פון דער ערשטקלאסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje Zeromskiego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

ווער ס׳האט זיך ניט איבערציינגט זאל פרובען און וועט זיין ענטציקט פון דער שענער, עסטעטישער און פאכמענישער ארבייט. ס׳ווערט אויך געאכטעט אויף טריקען — ביליגע פרייזען! — פינקטליכע אויספיהרונג סאלידע בעהאנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראלע: אלטע שטאדט 7 אפיצ. טעל 19-70
פיליעס: זשעראמסקי 1 טראוגוטטא 11
זשעראמסקי 21, זשעראמסקי 59
ביליג צו וואשען קאפעלושען

ברידער יודען! — שטיצט די פערא׳ל קריגבטע הונגעריגע — **פליטים פון דייטשלאנד!**

צו דער פערלאָבונג פון אונזער מיטאַרבייטער

ה' מאיר קאַצמאַן

מיט פר"ל

רעגינא קירשענבלאַט

ווינשען מיר אַ הערצליכען מזל-טוב און פיל גליק.

אַנשטאַט בלומען שענקען מיר 15 זל. פאַרן בית-יתומים.

פירמע לעסלאַו.

מיר גראַטולירען הערצליך אונזער חבר און פריינד

מאיר קאַצמאַן

צו דער פערלאָבונג מיט פר"ל.

רעגינא קירשענבלאַט

מיר ווינשען דעם פערלאָבטען פּאָר"ל, אז מיט גליק זאָל זיך אָנהויבען זייער נייער לעבענס-וועג.

אַנשטאַט בלומען שענקען מיר 10 זל. פאַר די יודישע פּליטים אין דייטשלאַנד.

דאָס פּערסאָנאַל
פון דער פירמע לעסלאַו.

ביז היינט האָט זיך ראַדאָם נישט אויסגעצייכענט אין דער געלד-זאַמלונג פאַר די יודישע פּליטים

ווי מען גיעט אונז איבער, איז ביז היינט געזאַמעלט געוואָרען פאַר די יודישע פּליטים, בערך 7000 זל. די אַקציע געדויערט שוין העכער צוויי וואָכן, און אין פערלויף פון אָט דער צייט, איז געווען צו ערוואַרטען אַ בעדייטענד גרעסערער רעזולטאַט. ווען די אַקציע זאָל זיך פערענדיגען מיט אַזאַ סומע, וואָלט עס געווען פאַר ראַדאָם אַ שלעכטער עגזאַמען. קלענערע שטעדט האָבען פיעל מעהר געזאַמעלט און פיהרען נאָך די אַקציעס, אַרויסווייזענדיג דערמיט זייערע פיהלבאַרע הערצער.

ראַדאָם. בלייב נישט פערשעמט, גיב דיר אָן אַ דין וחשבון פאַר וועמען די גיסט. ווייז אַרויס דיין נדבנות אין דער גרויסער עת-צרה, אין וועלכער עס געפינען זיך דיינע ברידער, די יודישע פּליטים פון דייטשלאַנד.

וואַרט נישט ביז מ'וועט צו אייך קומען, נאָר ברענגט אַליין אייערע בעשטייערונגען אין קאָמיטעט.

KINO APOLLO

ביז זונטאָג — אַ שעהנער פּראָגראַם
שענסטער פּוילישער פילם
בעסטע פּוילישע אַרטיסטען
אַלץ אין פילם

STRACHY

אין דער הויפּט-ראָל
אַ נייע שטערען אויפען פּוילישען קראַן
האַנקאַ קאַרוואָווסקאַ
ע. באָדאָ. י. וועגנזשין, יאַדוויגאַ אַנדזשעיעווסקאַ, העלענאַ בוטשינסקאַ, יוזעף קאָנראַט, מיעטשיסלאַווא צוויקלינסקאַ.

גרויסער פריהמאַרגען פּראָגראַם
שבת 1, 3, זונטאָג 12 און 1[45] אַז.

WRZOS

Od poniedziałku
בערימטע זינגערין
זשאַנעט מאַקדאָנאַלד
אין פילם

Złotowłosa

KINO APOLLO

---

5 קינדער פון די פּליטים זענען אָנגעקומען קיין ראַדאָם

נעכטען זענען אָנגעקומען קיין ראַדאָם 5 קינדער פון די יודישע פּליטים אין דייטשלאַנד.

די קינדער האָט בעגלייט אַ דעלעגאַט פון וואַרשאָווער פּליטים-קאָמיטעט.

עס זענען אַקעגען געגאַנגען צום באַהן אויפנעמען די יונגיטשקע וואַנדערער, די פרוי צמח, די ה"ה משה און זיסקינד לעסלאַו און די פרויען פון די דאָקטוירים קאַדישעוויטש און שענדעראָוויטש.

די 5 קינדער שטאַמען פון די שענסטע יודישע היימען אין דייטשלאַנד. אינטערעסאַנט, אז ווי נאָר די קינדער האָבען איבערגעטרעטען דעם ראַדאָמער באַדען, האָבען זיי זיך געפרעגט, צי מ'וועט זיי געבען כשר עסען.

אַרבייטער הילפ'ס-קאָמיטעט פאַר די יודישע פּליטים פון דייטשלאַנד

סאָמוניקאַט

ס'איז געשאַפען געוואָרען אַן אַרבייטער הילפ'ס-קאָמיטעט אין וועלכען ס'געהען אַריין פאָרשטעהער פון אַלע פּראָלעטאַרישע קלאַסען-אָרגאַניזאַציעס.

אַלע געזאַמעלטע געלדער דאַרפען איבערגעגעבען ווערען צום אַרבייטער הילפ'ס-קאָמיטעט אויף קילינסקי 25. אויף די הענד פון די ח"ה גלויבערמאַן און לינדענבוים אפרים.

עס איז געזאַמעלט געוואָרען דורך פאַבריקס-דעלעגאַציעס פאַר די אַרויסגעטריבענע יודען פון דייטשלאַנד פאָלגענדע סומעס:

אין דער מעבעל-פאַבריק „גענטוועקע" 67.50 זל. אין דער פאַבריק פון כמיעלאָוש 73.20 זל. —

אין די בעשטייערונגען האָבען אויך אַנטייל גענומען אַלע פּוילישע אַרבייטער.

דאָס געלד איז גלייך איבערגעשיקט געוואָרען אין רעדאַקציע „פאָלקס-צייטונג"

וועש-אַלציע פאַר די פּליטים

אַ גאַנצע וואָך ווערט געפיהרט אַ שטאַרקע אַקציע פון זאַמלען וועש און מלבושים פאַר די פּליטים. אין דער אַקציע בעטייליגען זיך בלויז פרויען, וועלכע בעזוכען אַ סך יודישע שטובען, איינגעטיילט לויט בעשטימטע ראַיאָנען.

ב. שעפנער אין ראַדאָם

דער בעריהמטער יודישער פעליעטאָניסט ב. שעפנער (בית-שין) האַלט מאָרגען אַ רעפעראַט אין אַרבייטער-הויז

חנוכת-הבית ביי נ. צ. אַ.

מאָרגען שבת-צו-נאַכטס 8 אַזייגער קומט פאָר אַ פייערליכע ערעפענונג פון אַ נייעם לאָקאַל ביי די היגע נ. צ. אַ

צו דער ערעפענונג קומען פון וואַרשא אַדוו. שאַפמאַן, פּרעזעס פון צענטראַל-קאָמיטעט, און ד"ר א. ליפמאַן.

דער נייער לאָקאַל געפינט זיך אויף מאַניושקי 19.

חזן ראָנטאַל איינגעלאַדען אויף קאָנצערטען קיין גאַליציען

דער חזן ראָנטאַל איז איינגעלאַדען געוואָרען קיין מזרח-גאַליציע, וואו ער וועט אַרויסטרעטען מיט קאָנצערטען אין איינינע שטעדט.

דאָס בעסטע פון בעסטען!

דער נייער באַק-פּראָשעק און צוקער וואַנאַלין לויטן נייעסטען אמעריקאַנער סיסטעם

פּרימאַ

שטייגט איבער אַלץ וואָס איז ביז יעצט פּראָדוצירט געוואָרן אין פּוילען

פאָדערט נאָר **פּרימאַ**

Wytw. proszków do pieczenia W-wa
Franciszkanska 6-a tel. 11-22-24

אכטונג יוגענדליכע האַנדווערקער

אַלע יוגענדליכע האַנדווערקער פון פערשידענע פאַכען

וואָס ווילען צוגעלאָזט ווערען צו אַ פערלייכטערטען געזעלען-עגזאַמען, ברויכען זיך פערשרייבען צו די עגזאַמענס,

אין „אָרט" זשעראָמסקי 27 — פון 10 ביז 1 נ. מ. אין שניידער-צעך אויף וויטאָלדא 10 פון 6 ביז 8 אָוונד און אין האַנדווערקער פערבאַנד רזשעווסקע 1 פון 8 ביז 10 אָוונד.

אַלגעמיינע פערזאַמלונג

זונטאָג דעם 4 גרודזיען 1938 וועט פאָרקומען אַ

אַלגעמיינע פערזאַמלונג פון די מיטגלידער
פון בית-יתומים און מושב-זקנים

אין לאָקאַל פון האַנדווערקער-קלוב וויטאָלדא 10

דער ערשטער טערמין פון דער פערזאַמלונג איז 4 אַזייגער נ. מ. און דער צווייטער טערמין 6 אַז. אומאָבהענגיג פון דער צאָהל אַנוועזענדע.

טאָג אָרדנונג:

1) ערעפנונג, 2) אויסוועהלען אַ פּרעזידיום 3) איבערלייענען דעם בעריכט פון דער פריהעריגער פערזאַמלונג, 4) קאַסע-בעריכט און בעריכט פון דער רעוויזיאָנס-קאָמיסיע, 5) בעשטימען דעם בודזשעט אויף 1938/39, 6) אויסוועהלען אַ פערוואַלטונג און אַ רעוויזיאָנס-קאָמיסיע 8) פרייע פאָרשלאַגען.

די פערוואַלטונג.

בעקאַנטמאַכונג

מיר מאַכען דערמיט בעקאַנט די יודישע בעפעלקערונג אין ראַדאָם, אז דער

הכשר פאַר די קאָנצעסיאָנירטע ריטועלע יאַטקעס אויפען חודש כסלו, איז פון

גרינעם קאַליר

כשר פלייש פּאָדערט ביים קצב ער זאָל אייך ווייזען דעם הכשר. אין די יאַטקע וואו קיין הכשר געפינט זיך נישט, טאָר מען קיין פלייש נישט קויפען.

מחזיקי הדת ועד הכשרות
אין ראַדאָם.

Okucia meblowe – Okucia budowlane

8-טונג בעלי-מלאכות פון ראַדאָם און אומגעגענד!

די ביליגסטע קוועלע פון בוי און מעבעל-באַשלעג

שרויפען, ניטען, רעהמען מעשענע צו פוירהאַנגען, ווי אויך פערשידענע אייזען-אַרטיקלען קורצע און גראָבע צו בעקומען אין דער אייזען-פירמע

E. Frydman Radom, Słowackiego **8**

Wytw. Wyrobów Cukierniczych

p. t. **„Americanka"**

L. Wajsbrodt — *Rynek* 16.

מאַכט בעקאַנט דאָס ג. פּובליקום, אז

אין צוקערניע און היגיענישע בעקעריי

רינעק 16 און אין דער יוד. צוקערניע **«אמעריקאַנקא» טראַוגוטא 62**

בעקומט מען יעדען טאָג פריש און פיין געבעקס צו ביליגע פּרייזען, פערשידענע געשמאַקע טשאַסטעס פון דער פיינסטער קוואַליטעט צו 15 גר. ס'איז צו בעקומען שטענדיג טאָרטען, מאַרציפּאַנאַווע פון 1.50 אָן.

אַלץ ווערט אויסגעאַרבייט דורך אַ פאַכמאַן מיט אַ לאַנגיעהריגע פּראַקטיק, אַלע מינים געבעקסען ווי ליקסען, בילקעלעך, טשאַסטעס, וואַפלעס, הערבאַטניקעס, טאָרטען, באַקאַלעס דעסעראָווע, לעקעך, פערשידענע קרעמען, מיגדאַלאָווע אַרטיקלען און פרייטאָג-חלות.

עס ווערען אויך אָנגענומען בעשטעלונגען אויף שמחות, בעלער, קאָנצערטען. שאָקאָלאַד פון פערשידענע פירמעס און פרוכטען צו ביליגע פּרייזען.

דעם טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס דער

פאַמיליע גאָסטינסקי צוליבן פריהצייטיגען טויט פון זייער

סרוי און מוטער

ריווע נ. ע.

זאָלען זיי זיין געטרייסט און נישט וויסען מעהר פון קיין צער.

די לייטונג און דאָס פערסאָנאַל פון
דער 7-קלאַסיגער שולע תבונה אין ראַדאָם רעיאַ 12.

מיר בעטייליגען זיך אין גרויסען צער פון אונזער חבר

דוד גאָסטינסקי, צוליבן טויט פון זיין יונג-פערשטאָרבענער

מוטער נ. ע.

און מיר דריקען איהם אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל

שילער און ערציהער פון די VI און VII קלאַס
פון דער שולע תבונה אין ראַדאָם.

מיר דריקען אויס דעם טיפסטען מיטגעפיהל

אונזער פערוואַלטונגס-מיטגליד **אברהם יאַמער**

צוליבן טויט פון זיין יונג-פערשטאָרבענעם ברודער

יעקב יוסף יאַמער נ. ע. (פון גלאָוואַטשאָוו)

אין זיין געטרייער געזעלשאַפטליכער אַרבייט זאָל ער אַ טרייסט געפונען.

די פערוואַלטונג
פון האַנדווערקער-פערבאַנד רזשעווסקע 1

יודען האבען גארנית צו פערלירען א חוץ זייער אונטערדריקונג.

געבעלס האט אנגעקינדיגט דעם דייטשען אנטיסעמיטישען קורס אין גאנץ אייראפע. ער וויל, אז אויך אנדערע מלוכות אין אייראפע זאלען נאכטוהן דעם דייטשען ביישפיעל.

סימנים, אז אין געוויסע לענדער הערט מען זיך צו צו געבעלסען, זענען פערהאן גענוג. ווייניג לענדער אין אייראפע זענען איצט אויסערן אנטיסעמיטישען קורס, חוץ פערשטייט זיך, די, וועלכע האבען ביי זיך אינגאנצען ניט קיין יודען. לענדער, וואס זענען געבליבען געטריי די דעמאקראטישע גלייכהייטס-פרינציפען און וואו אנטיסעמיטיזם איז ניט קיין גאנגבאר ארטיקעל, זענען אין אייראפע, צום בעדויערען, איצט דא ווייניג.

בלויז די לענדער פון יענער זייט ים, ווי די פעראייניגטע שטאטען, אפריקע, אויסטראליע געפינען זיך נאך, צום גליק מחוץ דער אנטיסעמיטישער הערשאפטס-ספערע, הגם דער הלעריזם פרובט אויך דארט אויסאיבען זיין ווירקונג.

ס'איז דעריבער צו פערצייכענען מיט צופרידענהייט דעם אנזאג פון די אמעריקאנער יודען, צו פיהרען א קאמף קעגען דעם געפערלעכען אנטיסעמיטיזם אין דער וועלט.

„מיר זענען נאך דער איינציגער געזונטער טייל פון יודישען פאלק, וועלכער איז געבליבען נאך גאנץ און קאן מיט שטאלץ פיהרען דעם קאמף קעגען דעם אנטיסעמיטיזם“. — האט דאס אמעריקאנער יודענטום פראקלאמירט אין זיין ווענדונג צו אלע יודען אין דער וועלט.

דער קאמף קעגען אנטיסעמיטיזם איז אבער ענג פערבונדען מיט א קאמף קעגן דעם נאציזם אין דער געשטאלט פון היטלעריזם. אט די חיה רעה איז דערגאנגען צו אזא מדרגה, אז ווייטער דולדען עס וואלט פשוט געווען א פערברעך און א ברוך אין דער זיכערקייט פון דער וועלט.

דער היטלעריזם אין דייטשלאנד האט שוין דערבראכט יודען צו א צושטאנד, ביי וועלכען זיי האבען שוין גארניט צו פערלירען, חוץ זייער אונטערדריקונג. די יודען אין דייטשלאנד האבען שוין אלץ פערלוירען: זייער רעכט, פרייהייט, עקזיסטענץ, זיכערקייט. וואס נאך האבען זיי צו פערלירען?

ווען מען זאל באמת לאזען ווייטער דולדען אט דעם צעווילדעוועטען סאדיזם וועלכען ס'וויל זיך דערשלאגען געבעלס אויך אין אנדערע לענדער וועלען טאקע די יודען אין אייראפע אריינגעשטויסען ווערען אין דער זעלבער לאגע פון זייערע ברידער אין דייטשלאנד, וועלכע האבען שוין גארניט צו פערלירען – א חוץ זייער אונטערדריקונג.

כדי ס'זאל דערצו ניט קומען איז שוין בעצייטענס נויטיג א געוואלדיגע אנשטרענגונג פון אלע כוחות פון דער וועלט-דעמאקראטיע און קודם כל פון די יודען, וועמען דאס איז מער נוגע, אין דער ריכטונג קעגנצווירקען די דראהענדע סכנה.

מיר פערצייכענען מיט דאנקבארקייט דעם שטורם, וואס ס'האט זיך אנגעהויבען אין דער אמעריקאנער און ענגלישער פרעסע. ליידער אבער קענען מיר זיך ניט בענוגענען מיט דעם מיטגעפיהל-אויסדרוק אליין. מיר זענען שוין אזוי פיל געפרובט געווארען צו וויסען, אז ווערטער אהן מעשים האבען א קנאפען ווערט. מען שרייט און מען שרייבט אזוי לאנג ביז וואנען מען הערט אויף און די אנטיסעמיטישע טנובלים גייען ווייטער אן מיט זייער גזלנישער ארבייט.

די אמעריקאנער יודען טארען זיך דעריבער ניט פערלאזען צופיל אויף דעם מאראלישען געשריי פון דער פרעסע. דאס געוויסען פון דער בעסערער מענשליכער געזעלשאפט טאר זיך ניט בערוהיגען כל זמן מען וועט פון די ווערטער ניט אריבער צו מעשים. ס'מוז אנגעהויבען ווערען א קאמף קעגען דעם שרעקליכען משחית פון דער מענשהייט, דער פינסטערער טויזענד קעפיגער אנטיסעמיטישער חיה אין געשטאלט פון מענשען. אט דעם אנטיסעמיטיזם מוז דערקלערט ווערען מצד דער וועלט דעמאקראטיע און מצד דעם אמעריקאנער יודענטום א היילגע מלחמה אויף לעבען און טויט. דער אנטיסעמיטיזם מוז פערשווינדען פון דער אייראפעאישער קולטור, כל זמן א די קולטור איז נאך ניט אינגאנצען אונטערגעגאנגען.

דער אמעריקאנער פרעזידענט האט זיך דער ערשטער אפגערופען אויפן צער און ווייטאג, אויף דער שאנד און שפאט פון אייראפע. אבער איין שוואלב מאכט נישט קיין פריהלינג. די יודען פון דער גאנצער וועלט מוזען אנהויבען א שטורעמאטאק אויפ'ן גאנצען פראנט. דער אנטיסעמיטיזם אין דער וועלט אין דער געשטאלט פון היטלעריזם, האט דערפאר אזא חוצפה, ווייל ער בעגעגענט נישט אויפ'ן וועג פון זיין דערגרייכונג קיין ווידערשטאנד. ווען ער אבער אנטרעפען דעם קלענסטען אפוועהר פון אלע גייסטיגע כוחות פון דער מענטשהייט, וועט איהם אפנעמען דער חשק און די עזוה אנצוגעהן אומבעשטראפט מיט זיין וואמפיריש-פרעסערישער הענט געגען א פאלק פון 17 מיליאן.

וואס דארפען טהון די אמעריקאנער יודען? זיי דארפען טאג איין, טאג אויס נישט אויפהערען וועקען דאס געוויסען פון דער וועלט. ווי אמאהל דער קליינשטעדטעלשער שמש פלעגט וועקען פארטאג די יודען לעבודת הבורא, דארפען זיי אין היינטיגען בין-השמשות פון דער וועלט נישט אויפהערען האמערען, אז דאס געוויסען פון דער מענטשהייט זאל חלילה נישט איינשלאפען אויף אייביג, זאל, חלילה, נישט זינקען אין תהום, פון וועלכען זי וועט זיך נישט קענען לאנג-לאנג נאך אויפכאפען.

מיר יודען האבען נישט צופערלירען מעהר א חוץ אונזער אונטערדריקונג אין דייטשלאנד, עסטרייך, סודעטען, איטאליע און אנדערע פאשיסטישע לענדער. אונזער רעטונג ליגט נאר אין אונזערע אייגענע כוחות. פעראייניגט צוזאמען מיט דער אלוועלטליכער דעמאקראטיע און מיט דעם בעסערען טייל פון דער מענשליכער געזעלשאפט מוזען מיר שטורעמען די פעסטונג פון אנטיסעמיטישען שגעון-גייסט, וואס פערשפרייט זיינע גיפטיגע גאזען ווי א פעסט איבער אייראפע.

א. ג.

מיר ברויכען פיהרער, ערמוטיגער

זינט די עגזיסטענץ פון יודישען פאלק האט עס איבערגעלעבט פערשידענע לייד און פריידען, טרויעריגע צייטען און פרעהליכע מאמענטען, אבער שטענדיג האבען זיך געפונען גייסטיגע פיהרער, וועלכע האבען דאס פאלק נישט געלאזט פאלען אין אהנמאכט. ביי יעדער שווערער עפאכע פארן יודענטום האבען זיך געפונען גייסטיגע ריזען, וועלכע האבען זייער אייגען לעבען ריזיקירט, אבי צו הויבען דעם צוטרעטענעם פאלקס-מוט.

צו די פלעיאדע העלדען געהערען פון ר' עקיבא (וועלכער איז אומגעקומען צוליב'ן בעטייליגען זיך אין בר-כוכבא אויפשטאנד) ביז'ן רמב"ם, רמב"ן, אברבנאל, ר' יונתן אייבעשיץ א. ד. גל.

אין די גאר - קריטישסטע צייט האט דער רמב"ם, וועלכער האט זיך קוים אליין געראטעוועט פון אומקום, ארויסגעגעבען דעם בעקאנטען אגרת - השמד, וואו ער נעמט אין שוץ די פערפייניגטע אנוסים, פערזיכערענדיג זיי זייער ווייטערדיגע אנגעהעריגקייט צום יודענטום, טראץ זייער אויפגעצווינגענע קריסטליכקייט.

דער בריף, וועלכער איז געווען א אמנעסטיע-געזעץ פאר די אלע פערפייניגטע מאראנען, איז געווען פשוט א רעטונג פאר צעהנדליגער טויזענער יודען, וועלכע זענען געשטאנען אויפ'ן ראנד פון זעלבסטמארד-קברים. זייענדיג בעהערשט פון דעפרעסיע-געדאנקען, אז סיי ווי זענען זיי משומדים און פעררעטערס, איז נאכוואס ברויכען זיי לעבען. טאקי דער מאניפעסט פון רמב"ם האט די אלע צעהנדליגער טויזענטער יודען געראטעוועט פון זעלבסטמארד.

אדער דאס מטירות - נפש פון אבן עזרא, וועלכער איז געווען דער דער פרייוויליגער שליח צווישען דעם מנין יודען אין ירושלים מיט זייערע ברידער אין שפאניע, פון וועלכע זיי האבען שטיצע בעקומען, און א דאנק דעם געקענט בלייבען די אייביגע יודישע וואך אין ירושלים, זי זאל נישט בלייבען גענצליך יודען-ריין.

אין די גרעסטע געפאהרען, דורכרייסענדיג זיך דורך די פערשידענע בלוטדורשטיגע קרייץ-ציגלער, וועלכע האבען דעמאלס ירושלים און א"י איינגענומען, האט ער זיין אויפגאבע ערפילט אום דער נר-תמיד פון ירושלים זאל נישט פערלאשען ווערען.

און היינט?

שווערע צייטען האבען מיר, אבער צי געפינען זיך אויך גייסטיגע יחידים, וועלכע זאלען מיט זייער ווארט דאס פאלק שטארקען?

מיר האבען א פולשטענדיגע צוריסענקייט פון פארטייען און פארטייעלעך. אין ווארשא, אין צענטער האלט היינט פונקט אין מיטען קאמף ווענגען גבאות אין ווארשאווער שטאט-ראט און מען שטעלט ארויס פערשידענע ליסטעס, און די פון וועלכע דאס פאלק ערווארט צו ליפערען די רעזערווירטע קרעפטען צו ערמוטיגען דאס שווער-געפרובטע יודענטום, די צושפאלטען נאכמעהר די פאלקס-קאמפען צו א שטאט-ראט, וועלכער איז קוים א מיראזש פון א מאכט.

פון דרויסען—ענדערונג, פון אינווייניג געפאלנקייט און דאס לעצטע איז דראהענדער ווי דאס ערשטע.

דאס פאלק ברויכט מנהיגים, וועלכע זאלען עס ארויסהויבען פון די אינערליכע געפאלנקייט. דאס וועט ברענגען דעם זיג אויך געגען דער אויסערליכער ערנידערונג.

פון אלטען מוסטער

מיר בלעטערען אין חומש'ל און מיר טרעפען אן אויף אקטועלע מאטיוען:

און ווען יצחק האט זיך געפונען אין גרר ביי אבימלך דעם קעניג פון די פלשתים... און עס האט איהם אנגעהויבען גליקען; גאט האט איהם געבענטשט מיט פיל סטאדעס א. ז. וו. האבען איהם די פלשתים דאס נישט פערגינען און געזאגט צו איהם: געה און פערלאז אונזער לאנד, ווייל דו ביזט רייכער פאר אונז... איז יצחק פון דארט אוועק און האט זיך בעזעצט אין נחל גרר... און אבימלך מיט זיין סוויטע זענען געקומען צו יצחק'ן און געזאגט צו איהם: מיר האבען געזעהען, אז גאט איז מיט דיר, דערפאר לאמיר שליסען א שלום. דו זאלסט אונז קיין שלעכטס נישט טהוען, אזוי ווי מיר האבען מיט דיר געטהון בלויז גוט'ס, דערמיט וואס מיר האבען דיך בשלום פערטריבען פון אונזער לאנד.

שפורען פון די ערשטע אנטיסעמיטישע לאגיק: עס איז גוט וואס מיר פערטרייבען אייך. און אפשר איז טאקי א גוט'ס. ווער וייסט וואסערע קאטאסטראפעס ט'העגנען איבער'ן סדום-לאנד פון וועלכע יודען ווערען פערהיטען א דאנק דעם אויפגעצווינגענעם גירוש.

אפשר? א סימן דאס היינטיגע בלוט פלייצענדיגע שפאניע.

מיר בלעטערען ווייטער און טרעפען ווידער אקטועלע אנווייזונגען, שוין באלד אינסטרוקציעס פאר אונזער דער-האלט, פאר אונזער קיום.

עס רעדט זיך וועגען די ברכות וואס יצחק האט געגעבען יעקב'ן:

און יעקב האט זיך דערנעהנטערט צו יצחק'ן, וועלכער האט איהם בעריהרט די הענד און ער האט געזאגט: די שטימע איז די שטומע פון יעקב'ן און די הענד זענען די הענד פון עשיו'ן... און צוליב דעם וואס זיינע הענד זענען געוועזען אזוי ווי עשיו'ס הענד האט ער איהם געבענטשט.

יא, אזוי איז עס. פון קיין געשיכטליכע אינסטרוקציעס קען מען נישט דעזערטירען; באלד ביי די ערשטע ברכה וואס יעקב האט בעקומען איז געוועזען דער פארבאדינג, אז ער מוז בעזיצען ביידע אייגענשאפטען: די שטימע פון א יעקב און די הענד פון אנ'עשיו קודם כל מוז ער זיך בענוצען מיט דעם קול-יעקב, רעדען צום הארץ, צום פערשטאנד און געפיהל, נאר ווען ער וועט אנטרעפען אויף בעטטיעס צו וועמען קיין שטימע, זאגאר די איידעלסטע, קען נישט דערגרייכען, זאל ער דאן בענוצען די ידי עשיו, זאל ער קענען מיט בעסטיאלישע פויסטען פעריאגען די בעסטיע; נאר דאס וועט זיין א פערזיכערונג אז די ברכה וועט זיך ביי איהם דערהאלטען, און נישט יעדער – וועמען עס לאקט פרעמד האב און גוט'ס – וועט זי איהם קענען צורויבען.

אז מיר האבען גענצליך רעזיגנירט פון די ידי-עשיו (הבלגה, ארגון משותף) האבען מיר בלוטיגע טעג אין א"י און רויבערישע טהאטען אין היטלער-לאנד, מען רויבט אונז צו די ברכה צוליב'ן נישט דערהאלטען די בעדינגונגען.

מיר מוזען זיך דעריבער צופאסען צו די היסטארישע אינסטרוקציעס.

דאס איז אפשר דער היסטארישער גרונד פאר די היינטיגע אונטערהאנדלונגען מיט זשאבאטינסקי'ן. הלואי.

אהרן פרידענטאהל

מייסטער קלעפקע...

א וויצלער האט אמאל געטייטשט: תזל — זאל געשוואלען ווערען, כטל — ווי א בארג, אימרתי — מיין שוויגעד. אויף דער פראגע:

— סטייטש? תזל — געשוואלען ווערען?

האט יענער געענטפערט:

— ווי דען? זאל די שוויגער נישט געשוואלען ווערען?

— נו גוט. און כטל, איז דער טייטש ווי א בארג?

דער וויצלער האט זיך נישט פארלוירען און דא אויך גלאטיג געענטפערט:

ווי אזוי דען זאל זי געשוואלן ווערן אויב נישט ווי א בארג?

אט אויף אזא שטייגער האט דער קליינער „שטימע“-„רעדאקטאר“ פערטייטשט די טעאטער-פארשטעלונג „אויף טויט און לעבען“, וואס איז לעצטענס געשפילט געווארען דורך רחל האלצער, יוסף קאמען און וואלפשטאט אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי“.

כ'מוז אייך זאגען, אז די פיעסע איז נאך אין ערגיץ נישט געשפילט געווארען און, אז דאס, וואס דער וויקרעדאקטאר „יאט-עף“ שרייבט וועגען איהר, איז פון אייגענעם קאפ ארויס — נישט געלקחנט דאס מאל פון קיינעם חלילה...

וואס אזוינס איז די פיעסע?

יאטעף פערטייטשט עס אזוי:

„די טעאטער - אויפפיהרונג „אויף טויט און לעבען“ פון צעזאר ארקט איז בלויז א קאפיע פון א מייסטער-ווערק“...

— איר פארשטייט נישט? —

— איך אויך נישט.

מיר וויסען, אז ווען א טעאטער-שטיק קען מען זאגען: ס'איז גוט, אדער שלעכט געמאכט, נור איבערלאזען ערגעץ דעם אריגינאל פון א טעאטער מייסטערווערק און קומען שפילען מיט א „בלויזע קאפיע“ — אויף אזא שווינדעל האבען מיר זיך נישט גערעכט.

א גליק פאר די ארטיסטען, וואט האבען זיך בעצייטענס אפגעטראגען...

נאך אמאהל, אז יודישע ארטיסטען וועלען קומען שפילען טעאטער, וועט מען זיי ס'ערשטע א פרעג טון:

—פאנאוויע, איהר האט געברענגט דאס ריכטיגע מייסטער-ווערק, אדער בלויז א קאפיע?!

נאך אזא רעוועלאטארישען ארייןפאהר, צעשפילט זיך דער „רעצענזענט“ ווי אויף א קאטערינקע: צארטע טענער און שרייענדיגע טענער; פיאניסימא און קרעשטשענדא, אדער פשוט קנאלען, ווי פון א הארמאט...

אין דעם ספור-המעשה דערציילט ער אונז:

„עס שלייכט זיך אדורך דער ליבעס סענטימענט פון דער פרוי רענע צו איהר מאן ארטור“...

א פנים, אז דער חברה-מאן יאט-עף האט קיין ווייב נישט, קען ער נאך נישט די באציונגען צווישען מאן און ווייב...

און וואס עפעס סענטימענט?..

בכלל, איז דער ספור-המעשה קיין ספור נישט און פונקט, ווי יאטעף זעלבסט פארשטייט נישט דעם אינהאלט פון דער פיעסע, פארשטייען מיר אויך נישט, וואס ער דערציילט...

עפעס איז יא דא וואס עס לאזט זיך ארויסכאפען, ווי א שטייגער:

„די פיעסע געהער צום אייזערנעם רעפערטואר, עס פליצען נישט קיין אויסערליכע קנאל-עפעקטען“.

נישט אמת, מיסטער יאטעף! ס'האט יא געבליצט א אויסערגעווענליכער קנאל-עפעקט. דאס איז געשעהן דעמאלט, ווען רענע גיט א קנאל מיטן רעוואלווער. אי ס'איז געווען א בליץ, אי א קנאל.

געדענקט איהר דאס נישט?

אין ווייטערדיגען געדאנקען-געדריי פון מיסטער יאטעף איז זיך נישט לייכט פאנאנדערצוקלויבען.

אט שרייבט ער:

„צום שבח מוז געזאגט ווערען, אז א דאנק די דריי ערשטקלאסיגע שפילער, ווי רחל האלצער, יוסף קאמען און אברהם וואלפשטאט, האט מען פשוט פארגעסען פון דער לאנגווייליגקייט. עס האט זיך באקומען דעם איינדרוק, אז מען איז צו גאסט אין א אינטימען ווינקל פון א אידעאלען לעבען“

איז דאך גוט, האז?

קומט אבער באלד א „דערפאר“:

„דערפאר איז דער קאנצערט-טייל פון די דריי קינסטלער רעציטאטארען, געווען אן אפפרישונג אויפן געמיט“.

הייסט עס, אז יענץ, דאס טעאטער שפיל האט נישט געטויגט און דער קאנצערט איז געווען גוט?

גיי, פארשטיי א טאלק ביי יאטעף'ן.

פארדאס אבער, אז יאטעף קומט אונז איבערגעבען די מעלות פון יעדען ארטיסט באזונדער, זעען מיר ערשט וואס פאר א „טאלענט“ מיר פארמאגען און ווי גרויס זיינע שרייבערישע פעאיקייטען זענען.

אויפן „ערשטען פייער“ גייט ביי אים רחל האלצער. מיט געציילטע, אבער „וואגיקע“ ווערטער זאגט אונז יאטעף, לאמר — אזוי-צו זאגען:

„רחל האלצער מיט איר געפיל-אינסטרומענטירונג, וואס פארקערפערט אין זיך ליריזם, סענטימענט, עלעגיע, רעזיגנאציע און ברוטאליטעט“...

אז רחל האלצער איז א גוטע ארטיסטין—האבען מיר געוואוסט. איבריגענס האבען מיר זיך אליין איבערצייגט. נאר אז זי זאל זיין אזא פענאמען, מיט אזא אויסטערלישע קאנסטרוקציע. ווי: „געפיל-אינסטרומענטירונג“ — זעהט איהר, דאס האבען מיר נישט געוואוסט.

ס'וואלט כדאי געווען צו דערגעהן, ווו די דאזיגע אינסטרומענטירונג איז ביי איהר איינגעמאנטירט...

און פונקט ווי די געפיל-אינסטרומענטירונג, אזוי די איבריגע מעלות – איבערהויפט די „עלעגיע“...

„יא-וואל“, מיסטער יאטעף!..

לויט דער רייהע קומט יוסף קאמען. הערט-זשע, וואס פאר א מזיק קאמען איז:

„יוסף קאמען קנעט אויס פון זיין אייגענעם (א ודאיו) טאלאנט אלץ, וואס מיר זעהען אין רעקוויזיט ווי: קליידער, כאראקטעריזאציע, ליכט-עפעקטען א. א.

צעקייט גוט די ווערטער: יוסף קאמען קנעט אויס קליידער, כאראקטעריזאציע, ליכט-עפעקטען... (און ווער ווייסט, וואס נאך?..)

אזא פאקוסניק איז דאס דער קאמען און דאס אלץ האט געזעהן בלויז דער „רעצענזענט“.

פעלט אייך נישט קיין קלעפקע, מיסטער יאטעף?

• • •

צום סוף וויל איך צוגעבען, אז אויב יאטעף מיינט, אז איך שרייב דעם פירוש צו זיין רעצענזיע אויס קנאה-שנאה, שווער איך איהם מיט די הייליגע שבועה: „ארענע בארענע, ווייצענע קארענע“, — אז כ'האב צו אים אבסאלוט גארנישט. אדרבא, כ'האלט איט פאר א גאנץ וואוילען י א ט. נישט מעהר, אז מ'שרייבט, דארף מען וויסען וואס מען שרייבט! און, אז מען יכול'ט נישט — דארף מען די פעדער לאזן צורוה...

נ. האלצמאן

מאיר הערץ.

די ציגיינערישע חתונה.

א פאלקס-מעשה'לע

איז געווען אמאל א מעשה.

אין א קליין שטעדטעל אין גאליציען האבען יודען געליטען גרויסע צרות.

דאס שטעדטעל האט בעלאנגט צו א גרויסען כראביע, וועלכער האט געוואוינט אין א פאלאץ, אין זיינעם א הערליכען גיט, נישט ווייט פון שטעדטעל. דער כראביע איז געווען א גרויסער חשוב און מיוחס. וויפיעל עהרענטיטלען עס זענען געווען אין יענע צייטען — האט כמעט אלע געהאט דער כראביע, וועלכער איז טאקע צוליב זיין גרויסען אדעל-שטאם געווען איינער פון די ערשטע ראט-געבער ביים מלכות. דער קעניג אליין האט איהם געשעצט און ליב-געהאט און זיך גערעכענט מיט זיין דעה.

דער כראביע האט געהאט א גרויס פערמעגען, וואס האט זיך געצויגען מיילען-ווייט. גאנצע שטעדט און שטעדטלעך האבען געהערט צו איהם און דאס מלכות האט גארנישט געהאט געגען דעם. דאס אלץ איז איהם געפאלען בירושה פון זיינע אבות.

האט ויך דער כראביע בעצויגען צו די איינוואוינער פון זיינע שטעדט און שטעדטלעך מיט גרויס תקיפות, ווי ער וואלט אליין א קייזער געווען. אלע אלע האבען פאר איהם מורא געהאט און אקעגענגעטראגען איהם גרויס דרך-ארץ. דער כראביע האט אפילו געהאט כח ארויסצוגעבען אייגענע בעפעהלען און דאס מלכות האט איהם נישט געשטערט.

איבער אנ'אקס פון א וואגען איז חרוב געווארען ביתר און איבער א קינד איז שיעור נישט חרוב געווארען א יודיש שטעדטעל, וואס האט געהערט צום כראביע.

דאס קינד איז געווען טאקע דעם כראביעס א בן-יחיד'ל. דער כראביע האט עס געהאט אויף דער עלטער און דאס איז געווען זיין אויג אין קאפ. דאס קינד איז געווען אזוי פערצערטעלט, אז ווען ס'וואלט זיך דאס טעלערעל פון הימעל אויסגעביטען — וואלט עס איהם געמוזט פערשאפט ווערען.

כאטש דאס קינד איז נאך געווען זעהר יונג, איז עס שוין אבער געווען זעהר ווילד און פערדארבען. ווי נאר דער טאג האט זיך געשטעלט, איז דעם פריצ'ס בן-יחיד'ל געקומען צו רייטען אויף א ווייס פערד אין שטעדטעל אריין אין בעגלייטונג פון זיינע משרתים און א גאנצע מחנה שקצים, זיינע חברים, און פאר'ן שטעדטעל האט זיך אנגעהויבען א גיהנום. מיט'ן פערד איז ער ארויפגעריטען אין א מארק-טאג אויף יודישע שטעלען און בײדלעך, צוטרעטען די סחורות און דערביי זיך געקוויקט און אנגעקוואלען פון זיין בריה'שקייט. אין האנד האט ער געהאלטען אנ'אייזערנעם ריט און בעת ער האט זיך געלאזט אזוי וואוילגעהן, האט ער געשלאגען און געשמיסען איבער די קעפ פון ארימע יודען, און נישט געשאנעוועט קיין פרויען און קינדער. האבען זיך יודען געבעטען רחמים ביי איהם און געוויינט, אבער דאס צולאזטע כראבישע קינד האט נישט געלאזט רעדען צו זיך. עס האט זיך ווייטער געטהון דאס זייניגע און געלאכט.

פון מארק איז ער אריין אין יודישע געוועלבער, אפילו אין די שטובען, און אומעטום אנגעמאכט א חורבן. יעדען געשלאגען, צובײלט און געמאכט בלוטיגע וואונדען. א ווילדע רציחה האט געקאכט אין איהם און דווקא אויף יודען. יודען אין שטעדטעל האבען מורא געהאט איהם זיך אקעגענצושטעלען און האבען מקבל-באהבה געווען די קלעפ און די שווערע בזיונות.

אין די ערשטע צייטען זענען די יודען אפילו נישט געגאנגען צום כראביע זיך בעקלאגען, מחמת זיי האבען געמיינט, אז דאס ווילדע קינד וועט זיך סוף-כל-סוף בערוהיגען. אבער זיי האבען געהאט א טעות. מיט יעדען טאג איז געווארען אלץ ערגער. דאס קינד איז געווארען ווילדער און ווילדער. האבען די יודען זיך געווענדעט צו די הויף-בעדינער, וואס האבען בעגלייט דאס קינד און צו זיינע עלטערע דארפס-חברים, אבער יענע האבען זיך אויסגעלאכט און מיט זייער געלעכטער נאך מעהר צוגעגעבען מוט דעם קליינעם פריצישען יונג צו ווייטערדיגע ווילדע מעשים. נאך מעהר: דאס קינד האט בעפוילען זיינע בעגלייטער צו טהון דאס זעלבע, וואס ער. פערשטעהט זיך, אז יענע האבען געפאלגט און אין שטעטדטעל איז געווען חושך.

נאך מעהר זענען די יודען אויפגעבראכט געווארען, ווען דעם פריצ'לס חברים האבען גענומען פיהרען ווילסטע העצעס נעגען זיי און פערשטעלט זייערע טייוולאנישע פלענער מיט'ן קינד. האבען יודען שוין רעכט מורא געקריגען און גענומען ערנסט טראכטען וועגען אנ'עצה.

צוערשט איז די גוי'ישע מחנה געווען קליין, אבער אנומעלט האבען זיי מיטגעבערענגט א גרעסערע חברה פון זייער דארף און געמאכט א ווילסטען בלבול אויף די יודען, אזוי, אז יענעם טאג האט זיך געגאסען יודיש בלוט ווי וואסער.

ס'איז געווען א זונטאג. פיעל פויערים פון די ארומיגע דערפער זענען אנגעקומען אין שטעדטעל אין די קירכעס. און ווען זיי האבען זיך אומגעקעהרט פון די תפילות, האבען זיי איבערפולט די יודישע געוועלבער און איינגעקויפט פאר זייער געברויך. די יודען, וואס האבען אויסגעקוקט דעם פדיון, זענען געווען צופרידען, וואס זיי לייזען, אבער נאך מעהר, וואס דעם כראביעס קינד מיט זיין חברה זענען נישט געקומען. זיי האבען זיך אפילו גע'חידוש'ט, אבער זיי האבען געגלויבט, אז אפשר איז דער כראביע געוואויר געווארען דערפון און ער האט דער ווילדער חברה פערווערט צו פאהרען אין שטעדטעל אריין. אבער די יודען איז גישט לאנג בעשעהרט געווען צו פרעהען זיך. אין רעכטען מיטען פדיון, אין מיטען לייזען און פערקויפען — ערשט זי איז דא, די גאנצע מחנה! זיי זענען געקומען צו רייטען מיט לאכענדיגע פנים'ער, יום-טוב'דיג אנגעטהון, מיט'ן קינד בראש. מ'לאזט זיך איבער די שענקען, מ'טרינקט בראנפען, ווין, ביער. דאס פריצ'ל האלט מיט. און, אז מען איז שוין גוט שכור — ווערט אין שטעדטעל א געלארעם, א געשריי, א בהלה וואס איז? דעם כראביעס קינד איז פערלוירען געווארען. זוכט מען אומעטום, אבער אומזיסט. נישט מ'האט געזעהן, נישט מ'האט געהערט. קיינער ווייסט נישט און אלע הויבען מיט די פלייצעס. פלוצלינג ווערט דאס געשריי נאך שטארקער. די הויף-פאראבקעס, מיט די בעדינער און אלע דארפישע שקצים פון כראביעס גיט, קומען אנצולויפען מיט'ן קינד און דאס קינד איינגעטונקען אין בלוט. און זיי אלע צלמ'ען זיך און שווערען, אז די יודען האבען געכאפט דאס קינד און געוואלט עס דער'הרג'נען, נאר צום גליק זענען זיי אנגעקומען אין מיטען און ס'איז זיי געלונגען דאס קינד אבצוראטעווען. ווען מ'האט דאס פריצ'ל אבגעמינטערט, איז עס געווען טויט-שכור און נישט געוואוסט צו ענטפערען, וואס מיט איהם איז געשעהן. אבער די הויף-קנעכט האבען ווידער אמאהל געשוואוירען, אז זיי האבען דאס קינד געפונען אין שוהל-הויף.

וואס דעמאלט איז געשעהן, איז זיך שוין לייכט פארצושטעלען. יודיש בלוט האט זיך געגאסען אין די גאסען.

ווערט אין שטעדטעל תשעה-באב און מ'לויפט אריבער צו ר' ישראל'טשע רוזשינער מיט א געוואלד און א געשריי. פרעגט זיך דער רוזשינער אויס וואס ס'איז געשעהן און ענטפערט מיט א שטיל קול: געהט יודען אהיים געזונדטערהייד. ס'וועט שוין מעהר, חלילה, קיין שלעכט'ס נישט געשעהן. און אויב דער כראביע וועט אייך פרעגען, וואו זיין קינד איז — זאלט איהר איהם שיקען צו מיר קיין רוזשין. —

ווערען די איבערגעשראקענע יודען נשתומם פון די לעצטע ווערטער. וואס הייסט? דאס קינד איז דאך שוין געפונען געווארען. זענען זיי אבער נישט דרייסט איבערצופרעגען און געהען אוועק אהיים מיט האפנונג און זארג צוזאמען.

דערווייל זיצען די פני-העיר, מיט'ן רב אין תפיסה און ס'פיהרט זיך אנ-אויספארשונג. דערווייל געשעהט א נייע געשיכטע. דער כראביע מיט זיין ווייב זענען געפאהרען אויף א חתונה פון זייער'ס א קרוב אין א ווייטער שטאדט. אויס מורא אנצוגעטרויען זייער איינציג געליבט קינד די הויפישע משרתים, האבען זיי עס מיטגענומען מיט זיך. אבער דארט איז געשעהן נאך א גרעסער אומגליק. אויף די חתונה, ווען די געסט זענען געווען בגילופין, פערטרונקען מיט די טייערסטע ווײנען און די טענץ זענען געגאנגען אין פולען ברען, איז מען געקומען אויפ'ן חתונה-באל אנזאגען א בשורה, אז פון איינעם פון די סאלאנען, וואו די חתונה איז פארגעקומען און וואו דאס קינד איז געשלאפען — האט מען דאס קינד אין מיטען דער נאכט ארויסג'גנב'עט. די חתונה איז געשטערט געווארען. אלע האבען זיך א לאז-געטהון זוכען, אבער דאס קינד איז, ווי אין וואסער אריין. קיין חשד אויף יודען האט דאס מאהל נישט געקענט זיין, ווייל אין יענעם קאנט האבען קיין יודען נישט געוואוינט.

האט מען ארויסגעשיקט שליחים זוכען דאס קינד, אבער אלע שליחים האבען זיך צוריקגעקעהרט מיט גארנישט. א דערשלאגענער געבויגען אין דרייען, איז דער כראביע צוריקגעפאהרען צו זיך אהיים און נישט אויפגעהערט צו בעוויינען זיין פערלוירען קינד. אין זיין מוח האט אויפגעבליצט א חשד, אפשר איז עמיצער פון די יודען אין שטעדטעל נאכגעפאהרען אויף דער חתונה און אלס נקמה צוגע'גנב'עט דאס קינד. אמת, ער האט אליין נישט געגלויבט אין דעם, אבער אין אנ'עת-צרה גלויבען דאך מענשען אין אלע אונמעגליכקייטען, האט ער זיך אליין געפרובט איינרעדען און ס'האט איהם געשטויסען צו פאהרען אין שטעדטעל אריין זיך נאכפרעגען. ער האט זיך דארט ביי די יודען געבעטען:

— אפשר ווייסט איהר, וואו מיין קינד איז? האט רחמנות אויף מיר! כ'וועל אייך גארנישט טהון. זאגט, איר זענט דאך עפעס א קלוג פאלק.

די יודען האבען מיט טרעהרען אין די אויגען געענטפערט, אז זיי ווייסען נישט, נאר זיי האבען געהייסען דעם כראביע, ער זאל פאהרען קיין רוזשין צום רבין. דארט, — האבען זיי איהם געגעבען צו פערשטעהן — וואוינט א גרויסער צדיק, וועט ער געהאלפען ווערן.

האט דער כראביע נישט געזוימט, נאר גלייך פון שטעדטעל אוועקגעפאהרען צו ר' ישראל'טשע ריזשינער, געפאלען איהם צו די פיס און געקושט דעם זוים פון זיין קלייד, ער זאל רעטען זיין איינציג קינד.

(ענדע קומט)

י. ב. שטיימאן.

לאמיר גיין.

לאמיר גיין שיירן צוזאמען
דעם פאטראוו אין סטויגען מיט היי,
מיטאג-צייט נעמט די זון נאך אויפפלאמען
און טוט באלד א גיכען פארגיי.

לאמיר גיין די קארטאפעל אויסגראבען
און שיטען אין קאפיעץ אריין,
דער ווינט יאגט צום וואלד צוריק די ראבען
און די זון נעמט אין גיכען פארגיין.

ס'העזל נעמט גרויליכער ווערען
עס פילט אין לופט שוין דעם שניי
מיטאג-צייט די זון קומט צוריק גערן.
און טוט באלד א גיכען פארגיי.

לאמיר גיין ס'קרויט שוין אפשניידען
וואס ווייקט זיך אין קאלטען פארטאג,
און ס'טאנצען די דארפישע מיידען
ארום אין רעדל דעם גליאק.

און ס'טאנצען די דארפישע יונגען
און טופען הויך צו מיט די פיס,
ווען דער פויגעל האט אויפגעהערט צו
זינגען —
האט הילכיג דער וואלד זיך צעהיסט.

ווען איך בין שטעפסל ראטהאלץ!...

האט איהר, רבותי, געהערט פון דעם גרויסען „יודישען נצחון"? איהר האט נישט געהערט? איהר האט נישט געלייענט אין די גאזעטען, אז יודען האבען אפגעהאלטען א גרויסען „נצחון" איבער דעם היטלער-דייטשלאנד? איהר האט געלייענט ווי אזוי אונזער שעפסעל האט „צורעכטגעמאכט" דעם דייטש אבערווייער? ווי אזוי ער האט דעם יעקע אין ברעסלוי גופא דערציילט די מעשה פון שווייגער? אויב איהר האט נישט געלייענט די מעשה, טא זייט מוחל, נעמט די צייטונג פון דעם פערגאנגענעם מאנטאג. אין דער דאזיגער צייטונג געפונען זיך אויף איין זייט צוויי גרויסע „קעפ".

איין „קאפ":

גרויזאמע פאגראמען אויף יודען און דייטשלאנד.

א צווייטער „קאפ":

„גרויסער נצחון פון שעפסיל ראטהאלץ אין ברעסלוי".

געווען איז עס פונקט אין דער צייט, ווען אין דייטשלאנד האט אויסגעבראכען דער „פאלקס-צארן" צוליב דעם שאס אין

מאנאלאג פון א יודישען „גבור"

פון י. אבערזשאנעק

פאריז. דעם זעלבען טאג האט שעפסל בעקומען א „ראזקאז" זיך צו בעטייליגען אין דעם באקס-מעטש „פוילען — דייטשלאנד". און אזוי ווי „ראזקאז" איז דוחה שבת, האט שעפסל נישט געטראכט איין מינוט האט איינגעפאקט די מכשירים, די „ספאדענקעס". די גומענע הענטשקעס, גענומען דאס קלימעקל — און אדיאוד!

געקומען איז ער אהין, ווען ס'האבען נאך געוויכערט די פערברענטע סינאגאגעס. די טראטוארען זענען נאך געווען פערשאטען מיט גלאז פון די אויסגעהאקטע שוי-פענסטער. די פענסטער פון די יודישע ווארען - הייזער זענען געווען פערקלאפט מיט ברעטער. דער דייטשער „פאלקס - צארן" איז געווען אין פאמע ברען. אויף די גאסען איז געווען „ל'נאציס היתה הורא - הוירא". ס'איז געווען דער אמת'ער, הויך סעזאן": יודישע סחורה האט מען געריסען פון די הענט.

מיט אזא „פאראד" האבען די דייטשען „עמפאנגען" די געסט און בתוכם אונזער שעפסל ראטהאלץ.

שעפסל איז געווען „גזריהרט" פון דער „פייערליכער" אויפנאהמע. עס האבען זיך איהם געשטעלט טרעהרען אין די אויגען (נישט פון פריידן). און איז ער געקומען אויפן רינג און זעהענדיג זיין געגנער מיט דער „צאצקע" אויפן העמדעל, האט ער זיך דערמאהנט די מעשה פון דוד און גלית. ווי דער קליינער שוואכער דוד'ל האט מקיים-פסק געווען דעם מחבל גלית. ווי דער גרויסער העלד איז געלעגען אויסגעצויגען ווי א גראף. פאר זיינע אויגען האט זיך פארגעשטעלט דאס בילד פון די פלאקערענדיגע שוהלען. פון די פערברענטע ספרי-תורות, די אויסראבירטע יודישע געשעפטען, די צעהנדליגער טויזענטער פערשיקטע און פערפייניגטע שיצלאזע זקנים פרויען און קינדער - דאס אלץ האט זיך איהם פארגעשטעלט בעת דעם צוזאמענטרעף מיט דעם נעגנער מיט דער „צאצקע" אויפן ספארט-העמדעל. און נאכן ערשטען סיגנאל האט אונזער שעפסעל געלאזט די „ירי יעקב" אין גאנג. עס איז געפאלען איין „שאס" נאכ'ן אנדערן. נאכ'ן ערשטען „קנאק יעקב" האט דער יעקע, ווי אנ'אונטערגעשאסענער טיגער א געשריי-גע כוהן:

— קרייך דאנער וועטער נאך איין מאהל"!...

און שעפסל האט איהם געפאלגט: ער האט איהם דערלאנגט „נאך איין מאהל", א צווייט מאהל, א דריט מאהל. צוערשט האט ער איהם דערלאנגט א טערעבענך אין דער גאמבע, האט ער געזעהן גאנץ מינכען מיט בערכטעסגאדען פאר די אויגען... און איידער ער האט זיך בעוויזען אומצודרייהען האט ער געכאפט א „שאס" אין „זשאלאנדעק" אריין, האט ער געזעהן גאנץ „נירענבערג" מיט די פראטאקאלען פון די „זקני ציון"... דעם דריטען „שאס" האט ער איהם דערלאנגט אין די ציין אריין, איז דער יעקע געווארען ווילד און גענומען שרייען:

— „יודע פערעקע"!. וואס איסט דען דאס? — דאס געב איך דיר א קאנטא אויפן מיליארד .. — האט שעפסל געענטפערט.

און, אז דער העלד מיט דער צאצקע אויפן העמדעל איז געלעגען ווי א געקוילעטער אקס, האט שעפסל זיך געוואשען די הענד און געזאגט א רבנן קדיש..

לייענענדיג די צוויי גרויסע קעפ אין דער צייטונג: „גרויזאמער פאגראם אויף יודען אין דייטשלאנד", און „שעפסעל ראטהאלצס נצחון אין ברעסלוי". האב איך מקנא געווען ראטהאלצן:

— אך, ווען איך בין ראטהאלץ

וואס יואלט איך געטוהן, ווען איך בין ראטהאלץ?

איך וואלט שוין געוואוסט, וואס צו טון. אנשטאט פאסטען תעניתים, אנשטאט זאגען תהלים, וואלט איך געמאכט „טשוויטשעניעס". אנשטאט געהן אויפן בית-החיים רייסען קברים, וואלט איך געפאהרען קיין דייטשלאנד אויף באקס-מעטשען, איך וואלט געהאקט „פאדברידקעס", כ'וואלט דערלאנגט „קעפקעס", כ'וואלט געגעבען א „ליעווי האק", א „פראווי שערפ" — אוי, וואלט איך „געשאסען"!

טראכטענדיג אזוי וועגען מיינע נצחונות, ווי איך וואלט געארבייט מעשים האב איך איינגעדרימעלט און פלוצים... עס עפענט זיך די טיר, עס קומט אריין א בחור, א ספארטאוויעץ און דערלאנגט מיר א פארמאכטען קאנווערט.

— וואס איז דאס — פרעג איך.

— איהר הייסט משה מרדכי מעריעדענזאן?

— יא, איך הייס משה מרדכי מעידענזאן. וואס איז דען?

Dobre światło stwarza milszy nastrój.
Damy oczom dużo dobrego i taniego światła, stosując Osramówki D. W użyciu domowym najmniejszą pod względem mocy — powinna być żarówka 40 Dlm.
Daj oczom dobre światło
OSRAMÓWKI-D
znakowane w dekalumenach gwarantują małe zużycie prądu.

אין לאַגער פון די פארטריבענע יודען פון דייטשלאנד

וואס עס האבען איבערגעלעבט און ווי עס לעבען די ארויסגעשטויסענע יודען.

אין „קוריער פאלסקי" איז אונטערן קעפעל „אין לאגער הינטער זבאנשין" פארעפענטליכט פאלגענדע שילדערונג:

„די געשעהענישען, וואס שפילען זיך אפ אין דייטשלאנד זייט ווען עס זענען אין פאריז געפאלען די טויטליכע שאסן צום סעקרעטאר פון דער דייטשער אמבאסאדע פאן-ראט, האבען אבגערוקט עטוואס אין שאטען די פראגע פון דער געוואלדיגער אויסערגעוועהנליכער ברוטאלער ארויסשיקונג פון די דייטשע גרעניצען עטליכע טויזענד בירגער, וואס האבען זיך אויפגעהאלטען אין דייטשלאנד אויף פוילישע קאנסולארע פעסער. ווי באוואוסט, קומען וועגען דער דאזיגער פראגע פאר שוין זייט צוויי וואכען פויליש-דייטשע אונטערהאנדלונגען. עס איז שווער פאראויסצוזעהען, צי און וואס פארא רעזולטאט עס וועלען האבען די בערלינער געשפרעכען. אונאפהענגיג פון זייער רעזולטאט איז אבער כדאי צו ווידמען איינוגע ווערטער דער מעטאדע, וועלכע די דייטשע מאכט האט אנגעווענדעט. דער אופן, ווי אזוי מען האט ארויסגעשיקט פון די דייטשע גרעניצען עטליכע טויזענט מענשען.

דעם 28 פון פארגאנגענעם חודש, פרייטאג אינדערפריה צווישען 4 און 6 א זייגער, זענען צו איינוגע טויזענד פוילישע בירגער, וואס וואוינען שוין זייט יאהרען אין דייטשלאנד, געקומען פאליציאנטען, דערקלערענדיג: איהר זייט ארעסטירט. אויף דער פראגע וועגן דער סיבה פון ארעסט, האט מען אין דעם רוב פאלען אפגעזאגט צו געבען אן ענטפער; אין איינוגע פאלען האט מען געוויזען א פאראָרדנונג פון דער פאליציי-מאכט וועגען באזייטיגען פון די גרעניצען פון דער דייטשער מלוכה אין משך פון 24 שעה. דערביי איז אנגעוויזען געווארען, אז דער טערמין פון 24 שעה איז נאר א פארמע, ווייל די ארויסשיקונג קומט פאר זאפארט. דארט, וואו מען האט די ארעסטירטע נישט ערטיילט קיין שום אויפקלערונגען, האבען די פאליציאנטען זיי נישט דערלויבט מיטצונעמען בוכשטעבליך גארנישט, אפילו נישט קיין שטיקעל זייף. נאר אין אויסנאהמס-פאלן, האט מען דערלויבט מיטצוטיילען די עלטערען, אדער קרובים.

די ארעסטירטע זענען אונטער א שטארקע עסקארטע אוועקגעפיהרט געווארען אין פאליציי - פרעזידיום. פון דארט האט מען א טייל אפגעשטעלט צו די ספעציעל צוגעגרייטע פראכט-וואגאנען, די דאזיגע פראכט-צוגען זענען אוועק צו פארשידענע גרעניץ-פונקטען. דורך דער גאנצער צייט פון דער רייזע איבער דער דייטשער טעריטאריע זענען די וואגאנען שטארק געהיטען געווארן דורך די באוואפענטע זעלנער, וועלכע האבען נישט דערלויבט צו פארלאזען די ערטער. פארן אנקומען צו די גרעניץ-פונקטען האט מען ביי די ארעסטירטע אדורכגעפיהרט א דעוויזען-קאנטראלע. ווער עס האט מעהר געהאט ווי 10 מארק, האט דעם רעשט גענומען איבערלאזען דער דייטשער מאכט. פון די 10 מארק האט די דייטשע מאכט נאך אראפגערעכנט צו איינוגע מארק פאר דער צוואנגס-רייזע ביז צו דער גרעניץ. די גרעניץ-צוגען זענען אנגעקומען אויף די פוילישע גרעניץ-סטאציעס פולשטענדיג אונערווארטעט פאר דער פוילישער מאכט, וואס האט נאטירליך ארויסגערופען אויסערגעוועהנליכע דראמאטישע קאמפליקאציעס.

נישט אלע ארויסגעשיקטע זענען אבער אפגעשטעלט געווארען מיט באהן-צוגען. א טייל, אויך אונטער דער עסקארטע פון דער פאליציי, האט מען אפגעפיהרט צו דער גרעניץ אין לאסט-אויטאס. דאס באציהט זיך קודם כל צו דער גרעניץ גוי - בענדזשין - זבאנשין. ווען נאך דער אויסלאדונג פון די טראנספארטען האט די פוילישע מאכט, וועלכע איז געשטעלט געווארן פאר דער צוואנגס-לאגע, האבען זיי נישט געוואלט אנערקענען, האט מען די דאזיגע טראנספארטען אונטער דער דראהונגען פון קאראבינען און באגנעטען געצוואונגען אריבערצוגיין דעם גרעניץ-פאס.

ביי אזעלכע מעהר ווייניגער אומשטענדען האט מען אין משך פון איין טאג ארויסגעשיקט איינוגע טויזענט מענשען. דאס איז געווען א סיסטעמאטיש-ארגאניזירטע און אדורכגעפיהרטע אקציע. אממייסטען זענען פון איהר געטראפען געווארען מענער, סיי זקנים, ווי אויך יונגע יונגלעך, וואס האבען זיך געפינען אין יתומים-הייזער. כמעט אלע פרויען פון די ארויסגעשיקטע זענען איבערגעלאזט געווארען אין דייטשלאנד. נאר אין אויסנאהמס-פאלען האט מען זיי דערלויבט צו פארזעהן די ארויסגעשיקטע מיט א ביסעל לעבענס-מיטעל.

ווי אזוי האבען אויסגעזעהן די ערשטע מינוטען פון די ארויסגעשיקטע אין פוילען? קודם כל דארף מען פעסטשטעלען, ווי עס איז צו זעהן פון די פארשידענע באריכטען, אז די פוילישע מאכט, ווי אויך די באפעלקערונג, וואס וואוינט אין גרעניץ - פאס האט ארויסגעוויזען די דעפארטירטע א גרויס מיטגעפיהל. אונאפהענגיג דערפון וואס דער רוב פון די ארויסגעשיקטע באשטייט פון מענשען, וועלכע רעדען אינגאנצען נישט קיין פויליש, אדער אויך זעהר שוואך פויליש, האט דער אנבליק פון הונגעריגע מענשען, אפגעריסענע, בארויבטע פון אלעם, ארויסגערופען א דערשיסערענדען איינדרוק ווער עס האט געקענט און ווי נאר ער האט געקענט. האט געאיילט מיט הילף.

וואס קומט פאר מיט די דאזיגע עטליכע טויזענד מענשען, וועלכע געפינען זיך זייט איבער צוויי וואכען צוליב די דייטשע שריט אויפ'ן געביט פון דער פוילישער מלוכה? דער ענטפער אויף דער פראגע איז זעהר א שווערער. יענער טייל וועלכען מען האט צוגעשטעלט צו די גרעניץ-פונקטען מיט דער באהן איז זיך צופאהרען איבער'ן גאנצען לאנד, געניסענדיג פון דער הילף פון קרובים, נאהנטע, אדער יודישע פילאנטראפישע געזעלשאפטען. אנדערש איז אבער די לאגע פון יענע, וועלכע מען האט צוגעשטעלט צו דער סטאציע זבאנשין אין באהן-צוגען, אדער אין לאסט-אויטאס. מען האט פאר זיי איינגעארדענט אין גרעניץ-פאס א מין פראוויזארישען לאגער. ביז עס וועלען נישט געענדערט ווערען די דייטש-פוילישע אונטערהאנדלונגען טאר קיינער נישט פערלאזען דעם דאזיגען לאגער. א חוץ אנדערע מאסיווען שפילט דא א דעציזירענדע ראלע סאניטארע ריקזיכטען.

ווי זעהען אויס די הארסקאפען פון די אונטערהאנדלונגען, וואס ציהען זיך איבער צוויי וואכען? עס שיינט, אז ווען אפילו די דייטשע מאכט זאל מסכים זיין אויף דעם סטאטוס-קווא, דאס הייסט אז די ארויסגעשיקטע זאלען זיך קענען צוריקקעהרען, וואלט נאר א פערשווינדענד-קליינע מינדערהייט, צוליב די געשעהענישען וואס האבען זיך לעצטענס אפגעשפילט אין דייטשלאנד, ריזיקירט צוריקציקעהרען. עס האנדעלט זיך נאר אין דעם, אין וואס פארא מאס די ארויסגעשיקטע וועלען קענען צוריקבעקומען מינדסטענס א טייל פון דעם פריוואטען פערמעגען, וואס זיי האבען זיך אנגעקליבען אין משך פון לאנגע יאהרען וואוינען אין דייטשלאנד.

אזוי מעהר ווייניגער זעהט אויס דער ענין פון די באריכטען פון די זשורנאליסטען. מיר האבען אין א כיוון און ציל בעוואוסט זיי איבערגעגעבען אין א ריין אינפארמאציע טאן. עס זענען נעמליך פעראן סיטואציעס, אין וועלכע די שפראך פון די פאקטען אליין איז שוין גענוג. מיט אזא סיטואציע האבען מיר אהן שום ספק צו טהון?

בעריהמטער קינסטלער נח נאכבוש

אין ראדאם.

אין די נאהנטסטע טעג קומט קיין ראדאם אויף איין אויפטריט דער בעריהמטער קינסטלער נח נאכבוש, מיט, אנ'אייגענארטיגען רעפערטואר פון פאלקלאר-שאפונגען, נגונים און שוישפיל-קונסט.

נח נאכבוש דער מיטגרינדער און אקטיווער מיטגליד אין דעם גלאנץ-פעריאד פון דער „ווילנער-טרופע", האט מיט זיין גרויסען קינסטלערישען טאלאנט א סך צוגעטראגען צו מאכען די „ווילנער-טרופע" אזוי בעריהמט.

טעאטער-ליבהאבער איבער דער גאנצער וועלט ווערען ענטציקט פון דער קינסטלערישער טיפקייט און פערשטענדניש מיט וועלכער נאכבוש שילדערט דעם יודישען כאראקטער און דאס יודישע לעבען.

זיינע קינסטלערישע דערגרייכונגען זענען קאנקורענצלאז און רופען איבעראל ארויס גרויס ענטוזיאזם. דעם כאראקטער וואס ער שילדערט נעמט ער ארויס פון די טויטע בלעטער פון בוך און בלאזט אין איהם אריין דעם אטעם פון לעבען.

נח נאכבוש בעשאפט כאראקטערען נישט דוקא אין גייסט פון טעקסט. מיט זיין קינסטלערישען געפיל, ערנסטע אויסטייטשונג, און טיפען פערשטענדניש פערקערפערט ער אלע לעבענ'ס - ראנגלענישען פון זיין פאלק, מיט זייער ליידען און פריידען, — דערלאנגט זיי דעם צושויער אין א קולטורעלע און סובטעלע פארם.

נאכבוש'ס קאנצערט וועלכער וועט פארקומען אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי", וועט וואהרשיינליך איינגעארדענט ווערען דורכ'ן היגען פליטים-קאמיטעט, וועלכער וועט בעקומען א געוויסען טייל פון דער הכנסה.

דער קאנצערט, אויסער זיין עכט קינסטלערישע מדריגה, וועט אלזא אויך האבען א הומאניטארען ציעל און ביידע זאכען צוזאמען וועלען געוויס ארויסרופען גרויס אנזעהן ביי די ראדאמער יודען, וועלכע וועלען בעזוכען דעם קאנצערט אין גרויסע מאסען, פערזיכערענדיג דעם קאנצערט א קאלאסאלען ערפאלג.

י. ל. פרץ — די וועלט איז קיין הפקר.

(פון א ליד, געשריבען אין יאהר 1894)

מיין נישט, די וועלט איז א הפקר באשאפען
פאר וועלף און פאר פוקסען, פאר רויב און פאר שווינדל;
דער הימל — א פאהרהאנג, אז גאט זאל נישט זען!
דער נעבל — מ'זאל אויף די הענט דיר נישט קוקען;
דער ווינט — צו פארשטיקען די ווילדע געשרייען;
די ערד איז צו זאפען דאס בלוט פון קרבנות —
א, מיין נישט די וועלט איז הפקר!

די וועלט איז קיין קרעטשמע, קיין בערזע קיין הפקר!
געמאסטען ווערט אלעס, געוואויגען ווערט אלעס!
קיין טרער און קיין בלוטיגער טראפען פארגייען,
אומזיסט ווערט קיין פונק און קיין אוי נישט פארלאשען:
פון טרערען ווערען טייכען, פון טייכען ווערן ימים,
פון ימים, — א מבול, פון פונקען א דונער.
א מיין נישט, לית דין ולית דיין!

— עס איז דא פאר אייך א ראזקאז.
— א ראזקאז? פון וועמען?
— פון דער רעפרעזענטאנץ.
— פון דער רעפרעזענטאנץ? פון וועלכער רעפרעזענטאנץ?
— איהר זאלט תיכף ומיד ארויספאהרען אויף א רעפרעזענטאנץ-מעטש.
— איך?... איך אויף א רעפרעזענטאנץ-מעטש? וואוהין?
— קיין בערלין!
— ק... ק...יין ב...בערלין? א י ע ך ק י י ן ב ע ר ל י ן?

פאניע לעבען — האב איך געזאגט צו דעם בחור — איך... איך... בין דאך קיינמאהל קיין באקסער נישט געווען... איך ווייס דאך נישט, ווי אזוי מען טוט אן א פאר הענטשקעס!... איך האב דאך נאך קיינמאל קיין מעטש פאר די אויגען נישט געזעהען... און דערצו נאך קיין בערלין? צו די רשעים, זיי וועלען דאך מיך איינשלינגען ווי א פעפער-הערינגעל!...

— „טרודנא" — האט יענער געענטפערט — „ראזקאז"!...

מילא, אז ראזקאז, העלפט דאך נישט, ראזקאז איז דוחה שבת. האב איך מיך גענומען גרייטען צו דער רייזע. כ'האב אויסגעזוכט מיינע אלטע ווינטערדיגע וואלענע הענטשקעס מיט איין פינגער און האב גענומען מאכען „טשוויטשעניעס". נאך דער ערשטער „טשוויטשעניע" האב איך איינגעפאקט דעם טלית-זאק, דאס תפילין-זעקעל, דעם סידור, דאס תהלימ'ל, האב אפגעדאווענט פון פארענט, אפגעזאגט ווידוי, זיך געזעגענט מיט מיין ווייב און קינדער.

— וואו פאהרסטו משה מרדכי? — האט מיך מיין יודענע געפרעגט.
— קיין בערלין
— וואוז קיין בערלין? ביזט משוגע צי חסר-דעה? וואס הייסט דו פאהרסט קיין בערלין? וועלכער יוד פאהרט עס היינטיגע צייטען אין דעם גיהנום אריין?
— איך פאהר אין א וויכטיגע שליחות.
— צו וואס?
— זיך שלאגען מיט'ן דייטש!...
— משה מרדכי אנ'אומגליק האט מיך געטראפען! — האט מיין יודענע פערבראכען די הענד.
— קינדער, גיכער לויפט נאך א דאקטאר, דער טאטעשי איז פון זינען אראפ!...
— ביילע רחל'ע רעד נישט קיין נארישקייטען — האב איך מיין יודענע בערוהיגט — שיק נישט נאך קיין דאקטאר. איך בין חלילה נישט משוגע, איך בין ב"ה געזונט, אט נא, לייען, זעהסט דעם בריעף, דאס איז א „ראזקאז", אז איך מוז תיכף ומיד פאהרען קיין בערלין אויף א מעטש... דו זעהסט די הענטשקעס? מיט די „כלים", וועל איך די דייטשען דערציילען די מעשה פון שווייגער... איך וועל מיך מיט זיי אפרעכענען פאר אלע יודישע צרות.

האב איך מיך געזעגענט מיט מיין ווייב און קינדער. האב איבערגעלאזט א גט על תנאי, האב געקושט די מזוזה און הלוך משה מרדכי קיין בערלין.

אט בין איך שוין אין בערלין. איך שטעה שוין אויפ'ן רינג. איך שטעה אין די אונטערהויזען מיט די ווינטערדיגע וואלענע הענדשקעס אויף די הענד, גרייט צום קאמף. עס בעווייזט זיך מיין געגנער. איך גיב א קוק, עפיס א בעקאנט פנים, א פארשוין מיט קורצע הייזלעך, מיט דיקע שווארצע וואנסעלעך, מיט א צושויבערטע גזשיווע איבער די אויגען, מיט א פעריסען נעזעל, יענער בעטראכט מיך פון קאפ ביז פיס:

— ווי הייסען זיי? — פרעגט ער.
—מערידענזאן?
— און אויפ'ן פארנאמען?
— משה מרדכי
—אהא, יודע?
— וואס דען, א טערק?

נאכ'ן ערשטען סיגנאל, גיט זיך יענער אויף מיר א ווארף און ווי ער דערנעהנטערט זיך צו מיר, גיב איך איהם א פארפאהר מיט א „לעווי שערפ", גיט ער א שאקעל מיט'ן קאפ:

— „קרייץ דאנער וועטער נאך איין מאל"!...

פאלג איך איהם, איך בין דאך זיין גאסט, גיב איך איהם „נאך איין מאל", א צווייטען „יאג", גיט ער זיך א כאפ ביים בויך.

— צום טייפעל... אין מאגען!..."
— וואס דען? אפשר א גלעט אין בעקעל?

איך האב כסדר „אטאקירט":

— אחת — אט האסטו דיר פאר דעם אריער-פאראגראף.
— שתים — פאר די נירענבערגער געזעצען.
— שלש — פאר דעם טרייבען יודען און קאנפיסקירען זייער האב און גוטס
— ארבע — פאר ברענען שוהלען און ספרי-תורות.
— חמש — פאר פאגראמירען און ראבירען און דערציילען די וועלט, אז דאס איז א „סטיכישער אויסברוך פון די מאסען".
— שש — דאס איז א קאנטע אויפן מיליארד...

איך האב „געשאסען" אויף רעכטס און לינקס. איך וואלט זיכער געהאט א גרויסען נצחון ווען נישט זי, מיין יודענע.

• • •

אינמיטען שיסען האט מיך מיין יודענע איבערגעוועקט. נעבען בעט איז געלעגען די נאכט-לאמפ א צעטראסקעטע אויף פיצלעך. דאס קישען איז געווען צעפליקט און די פעדערען זענען געפלויגען איבער דער שטוב. איך אליין בין אויך געווען צע'דמ'ט, דאס בלוט האט פון מיר גערינען.

וואלט מיך מיין יודענע נישט איבערגעוועקט וואלט איך איהם זיכער אוועקגעלייגט אויף די לאפאטקעס.

ס'איז מיר נישט באשערט געווען צו האבען א נצחון איבער די דייטשען!..

„א שווארץ = יאהר“.

אונטער׳ן דאזיגען קאפ האט זיך בעהיחען היינטיגען זונטאג אין דער „גאזעטא ראדאמסקא“ א נידערטרעכטיג העצע-ארטיקעל, פון וועלכען מיר גיבען דא איבער נאר א טייל, וואס בעווייזט קלאר צו וואס דאס ארטיקעל ציעלט.

...צו יודען אין דייטשלאנד האט מען זיך גענומען מיט אימפעט און חירקזאם. מ׳האט פונאנדערגעטריבען אין א קורצע צייט די גאנצע יודישע „צענטראלע“, וועלכע האט זיך געפונען אין דייטשלאנד ביז׳ן יאהר 1933. די פערשידענע מאנ׳ס, וואסערמאנס, איינשטיינס בוימס א. ד. גל. זיי האבען פראדוצירט דארט אויף עקספארט קיין אויסלאנד גאנצע פודען פון זייערע ווערק, (וויסענשאפט, קונסט, ליטעראטור, עקאנאמיע, פאליטיק.)

...די גאנצע „פאבריק“ פון ליטעראטור האט מען ליקווידירט. די שפעטער מיט די „געניושען“ האט מען ארויסגעשיקט אויף שוואמען (אין די קאנצענטראציע-לאגערען, אדער קיין אויסלאנד) אבער דער גאנצער זאפאס שאפונג איז פייערליך פערברענט געווארען אויף די מערק פון די שטעדט.

...די נירענבערגער געזעצען היטען, אז די זשידלאקעס זאלען זיך נישט ארויסבעקומען, דורך א שליסעל-לאך, פון זייער געהעטא. און די געסטאפא היט גוט און די מינדעסטע נאכגיביקייט איז נישטא.

...די וועלט איז נישט איינגעפאלען און גאט (jehowa דאס לשון פון דער „גאזעטא“) האט אויפן פערלאנג קיין דונערען נישט אראפגעלאזט.

...שמערצליך זענען געווען פאר איזראעל די מינוטען, אבער די צייט היילט די וואונדען. די צענטראלע האט מען איבערגעטראגען קיין וויען און פראג. ס׳איז נאך איבערגעבליבען אמעריקא מיט רוזוועלטען און ראבין ווייס, ענגלאנד מיט איהר קריגס-מיניסטער האר בעלישא, פראנקרייך מיט בלומ׳ען, עסטרייך מיט די ראטשילד׳ס און פראג מיט בענעש׳ן.

...אין 5-טען יאהרצייט פון דער מפלה, איז געקומען אומגערעכט—אנשלוס. ווידער האבען די צענטראלע מיט דער גאנצער ארבייט, די טייוולאנים גענומען און דאס אזוי גיך, אז מ׳האט נישט בעוויזען גארנישט ארויסצופיהרען. ראטשילדען האט מען געכאפט אויפן פליה-פלאץ, איינשטייגענדיג שוין אין אנ׳ עראפלאן. אין די קאסעס מיט די בענק האט מען רעקווירירט דאס גאנצע מזומן-געלד. מיט איין ווארט א קראך (krach na całego, די „גאזעטעס“ לשון.)

נאכדעם ווי די „גאזעטא ראדאמסקא“ שמירט זיך אין פוטער און האניג פון די יודישע צרות אין פאלעסטינע און איטאליען, קומט זי צו צו פייוועל גרינשפאן און זי שרייבט:

...פייוועל גרינשפאן האט דערשאסען דעם סעקרעטאר פון דער דייטשער אמבאסאדע פאן ראט. די הויט איז אויף די יודען געריגצעלט געווארען — וואס וועט ווייטער זיין? די שלעכטע פארגעפיהלען און פאראויסזעהונגען האבען זיך בעשטעטיגט אין גאנצע 100 פראצענט.

יעצט האבען די דייטשען להיפוך ארגאניזירט א „כוואליע פון אויפברויז“. נאר במשך דריי טעג, אבער פארדאס זעהר גענוי, געבראנט שוהלען, פערניכטעט געוועלבער, ס׳קלאדעס און אנשטאלטען. ווען די לעצטע יודישע שויב אין דייטשלאנד איז געווארען אויסגעהאקט, דעמאלט האט די מאכט פערארדענט עפענטליכע רוה „ווייל די מאכט וועט זיך פערנעמען מיט ענטשפרעכענדע געזעצגעבערישע רעפרעסיעס“. און זי האט זיך גענומען דערצו. פערבאטען דעם האנדעל, א מיליארד קאנטריבוציע, געהייסען די יודען פערריכטען אלע שאדענס, פערבאטען די יודען צו קומען אין טעאטער, קינאס און אלס איבער-פראגראם—ארעסטן און ארעסטען. רעקווירציע פון יודישע מאיאגטקעס, וועלכע זענען נאך ביי זיי גענוג געוועזן. גארנישט פערקויפען, גארנישט קויפען, און זיך נישט ריהרען — נאר הענגען זיך.

א שווארץ יאהר. אין פראנקרייך קוקט מען אויך קרום אויף די פארשיוועס. בלום׳ען וויל מען שוין נישט און דער שאס צום דייטשען דיפלאמאט אויף דער פראנצויזישער ערד האט שטארק דענערווירט די פראנצויזען.

עטליכע יאהר צוריק איז אין מארסעל דערשאסען געווארען קעניג אלעקסאנדער און מיניסטער בארטו, יעצט ווייטער פאן ראט.

... אלזא קוקט ווייטער דאס אויסדערוועהלטע פאלק אויף די פרוכטבארע ערד ביי די ברעגען פון דער ווייסעל, וואו פון הונדערטער יאהרען האבען זיי זיך געשיצט שטענדיג אין די מינוטען פון פאגראם, אויסנוצענדיג די נישט פאראויסזעהענדע פוילישע גאסטפריינדליכקייט, אבער דאס מאהל וועט זיין, דוכט זיך, אנדערש ווי שטענדיג.

די „פליטים“, אייביגע וואנדערער, די פערשפרייטער פון אלערליי געזעלשאפטליכע קראנקהייטען, האבען זיך אזוי פיעל ביי אונז אנגעזאמעלט, אז דאס מעסטעל וועט אין קורצען איבערגעהן און ס׳קען געשעהן אנ׳אויפרייס.

דאס פוילישע פאלק וועט זיך דערמאנען, אז נישט בלויז גרינשפאן האט דערהרג׳עט פאן ראט׳ן, נאר אויך לעסקא — וויעשניאק׳ן פון פשיטיק, כאסקעלעוויטש — דעם וואכמיסטזש בויאק פון מינסק, אייזעק שטשערבאווסקי — דעם פאליציאנט קענדזיאר פון בריסק א. ז. וו. חוץ דעם פיעל גניבות, אפערעס, פעלשונגען, קאמוניסטישע ארבייט...

און וואס ערגער — וואו מען כאפט ערגיץ אין אויסלאנד עפעס א זשידלאק ביי וועלכען ס׳איז שווינדעל, אדער מארד, הערט מען באלד: «Bandit Polonais» ווייל אין פאס (א ריכטיגער צי א געפעלשטער) שטעהט ווי א ביק אויפגעשריבען, אז ער איז א בירגער פון קאלאמאי, אדער פון פשיטיק.

און דערנאך, וואו מען קלאפט נאר אויס די הויט פון דער סאלאלייסטווא אין דער וועלט, דערמאנען זיי זיך באלד פון זייער בירגערשאפט און זעצען קיין פוילען ווי א רויך.

דעם 29 פאזדזשערניק האבען די דייטשען אזעלכע בירגער אריבערגעטריבען קיין פוילען 8000. פון עסטרייך און טשעכיען אויך אזוי פיעל. און יעצט נאך די לעצטע געשעהענישען אין דייטשלאנד דראהט אונז א פארמעלער מבול.

און דעריבער אזוי ווי אין יאהר 1920 איז די די צייט צו רופען — דאס פאטערלאנד איז אין געפאהר — דער שונא פערפלייצט אונזער ערד. ס׳איז צייט צו בעשאפען פאר זיי אזעלכע בעדינגונגען אין פוילען, אז נישט נאר ביי די נייע זאל אבגענומען ווערען דער חשק צו פאהרען צו אונז, נאר אויך די 4 מיליאן, וואס זיצען דא איינגעהויזט זאלען בעקומען א גרויסען חשק צו עמיגרירען, אבער אליין טהוט זיך גארנישט. דעריבער צו דער ארבייט. די קאניונקטור אויף אלע אנטיסעמיטישע געזעצען איז אויסגעצייכענט. אויף א משפט - סאג אויך“.

פירושים זענען פולשטענדיג איבריג.

די פייערונג ביי דער פאמיליע ר.

גרויס אויפזעהן האט ארויסגערופען אין אונזער שטאדט די פאמיליע-פייערונג, וועלכע איז פארגעקומען די לעצטע טעג ביי די פאמיליע ר. ספעציעל האבען אויף זיך געצויגען אויפמערקזאמקייט די צוגעגרייטע מאכלים וועמענס געשמאקפולקייט די געסט האבען נישט געקענט אויסלויבען. ווי ס׳האט זיך שפעטער ארויסגעוויזען זענען די געבעקסען, ווי אויך די פליישען געבאקען, אדער געפרעגעלט געווארען אויף די בעסטע פלאנצען - פעטס מארגארין Menora און אט א דאנק דעם פראדוקט איז ענטשטאנען די בעהינדערטע געשמאקהייט פון די מאכלים.

אנ׳ענטפער די ברידער גאטפריד

ענטפער אויף דעם אנאנס פון די „הויך-רעיעלע“ פירמע ברידער גאטפריד וועלכער איז געדרוקט געווען אין א ראדאמער בלעטעל דעם 11/xı ד. י. אונטערן קעפל „נישט עטישער טאט פון א סוחר א קאנקורענט, וועלכער פאררופט זיך אויף א פרעמדען נאמען“.

מיר האבען ביז איצט געהאלטען אונטער אונזער כבוד אריינצולאזען זיך אין א צייטונג-פאלעמיק וועגן עטישע טאטען מיט די „הויך-נאבעלע משטיינסגעזאגטע הערן פון די איבעראל-באוואוסטע און שטרענג-רעיעלע „וועלט פירמע ברידער גאטפריד“.

דער לעצטער אויבענדערמאנטער אנפאל אויף אונז מיט באהויפטונגען, וועלכע זענען אינספירירט און דורך זיי אויסגעזויגען פון פינגער, שטייגען איבער אפילו אומפערשעמטקייט. זייערע בעוואוסטזיניגע ליגענס, וואס צילען צו שאדענען אונזערע סוחרישע עטיק, צווינגען אונז אויף דעם וועג צו ענטפערען און צו דערקלערען פאלגענדעס:

א) קודם-כל דארפט נישט א „רעיעלע“ פירמע, אויסנוצען אייגענרעקלאמע און אנאנסען פאר טענדענציעזע און גרונדלאזע אנפאלן אויף אנדערע.

ב) ווי איז עס געהערט געווארען, אז א „נאבעלע פירמע“ פאר וועלכע עס האלט זיך די ברידער גאטפריד זאל זיך אויף א שפעקולאטיווען אופן ארויפציהען אויף יענעם, און עפענען א מעבעל - געשעפט אין דעם אייגענעם הויז וואו מיר האבען שוין פון יאהרען עגזיסטירט, און אנהויבען צו דעמאראליזירען דעם קליענט, כאפענדיג אים פאר דעם ארבעל און ציען צו זיך. איז דאס דערלאזבאר? איז דאס סוחריש און עטיש?

ג.) צי איז עס אויך ביי היינטיגע צייט עטיש און דערלאזבאר. אינספירירען אונזערע קונדען און לערנען זיי נישט צאלען אונז די וועקסלען פאר מעבל ביי אונז געקויפטע, אויסרעדענדיג אויף אונזער פירמע פערשידענע געמיינהייטען און דערמיט צו שאדענען דעם גוטען נאמען פון אונזער פירמע?

ד.) א געוויסער קליענט ג. פון א קליין שטעדטעל, וועלכער האט געקויפט ביי אונז שוין א צייט, (נישט וויסענדיג אפילו און נישט דערמאנענדיג די פירמע גאטפריד) האט איבערגעלאזט אונז האנד-געלד, האט דער ה׳ בערנארד גאטפריד, דערוויסענדיג זיך פון דעם קליענט, געהאלטען פאר נויטיג, פאר עטיש און מאראליש אפצורעדען איהם פון דעם קויפען ביי אונז און שאדענען דערמיט נישט נאר אונזער פירמע. נאר נאך מעהר זיך אליין, ווייל דער זעלבער קליענט האט געגען די „נאבעלע און רעיעלע פירמע גאטפריד“ פערפיהרט א געריכט׳ס-פראצעס פאר נישט רעיעלע בעהאנדלונג פון זייער זייט.

ה.) זענען אנפאלען, געשלעגעריי און ברוטאלע זידלערייען אויף דער גאס, פראקטיקירט פון די אייגענטימער פון דער „נאבעלער פירמע“ דערלאזבאר? איז אזא מין קאנקורענץ-האנדלונג פון מענשליכען און סוחר׳ישען שטאנדפונקט צו פערשטעהן? צי שפייען זיי זיך נישט אליין אין פנים און רייסען נישט די ווירדע פון יודישען סוחר אין די אויגען פון דער קלייגער צאהל ביי היינצוטאג נישט יודישע קליענטען?

זאל דאס די עפענטליכקייט משפט׳ען.

מיר האלטען מיט די דערקלערונג און ענטפער די ווייטערדיגע פאלעמיק מיט די ברידער גאטפריד פאר פערענדיגט.

ראדאם ד. 22/xı 1938. פירמע «מעבלאסטיל»

כוליגאנישער אנפאל אויף א יודישען דראשקאזש.

צום יודישען דראזשקאזש שלמה פרידמאן, וועלכער איז געשטאנען אויפ׳ן ראג וואהל — רוויינסקא, זענען צוגעקומען צוויי נישט-יודישע יונגעלייט און געהייסען זיך אוועקפיהרען ערגיץ אויף א גאס. ווי נאר זיי האבן זיך אריינגעזעצט אין די דראזשקע און אבגעפאהרען א שטיקעל וועגס, האבען די צוויי „פאסאזשירען“ א שטויס געטוהן דעם דראזשקאזש פון הינטען און איהם אראבגעווארפען פון קאזשאל אויפ׳ן ברוק. אבגעטוהן דאס שטיקעל ארבייט האבען זיי גענומען אנטלויפען. מ׳האט זיי נאכגעיאגט און איין שייגעץ האט מען געכאפט א פאליציאנט האט איהם ארעסטירט און אבגעפיהרט אין קאמיסאריאט.

דער יודישער דראזשקאזש איז פערוואונדעט געווארען אין פנים.

##ביידע זענען איהר אידען

די פרוי לאה דזשוויגא איז געקומען אין רעדאקציע און שטארק זיך בעקלאגט אויף בנימין רעדער מיט זיין פרוי, אז זיי פייניגען איהר און ווילען איהר ארויסשטויסען פון דער וואוינונג. אלע וואוינען זיי צוזאמען אין די מאגיסטראט - באראקען אויף סלאוואצקי 104. זיי פערנעמען דארט איין צימער. די געוויינען פון פרוי דזשווינא האבען אונז שטארק געריהרט און מיר פרעגען רעדער מיט זיין פרוי, וואס זיי ווילען פון איהר, וי דערצעהלט א געשיכטע אויף ווי ווייט ס׳דערגעהען אייערע שיקאנען געגען איהר? אז מיר ווילען עס פשוט נישט ברענגען פאר דער עפענטליכקייט. די יודישע געזעלשאפט וואלט דאן הערענדיג דעם דאזיגען סקאנדאליעזען פאל, אייך שטארק פעראורטיילט.

נישט ריכטיג, פאניע רעדער. לעבט בשלום מיט דער פאמיליע דזשוויגא. איהר זענט ביידע אידען און ביי די היינטיגע צייטען טאר מען אזעלכע גרוסען נישט הערען.

פון דער אלג. ציונ. ארג.

קאמוניקאט.

שבת דעם 1938 26\XI 8 א זייגער אוועגד קומט פאר אין לאקאל פון דער אלג. ציוניסטישער ארגאניזאציע טראוגוטטא 55 א טרויער-אקאדעמיע געווידמעט דעם אנדענק פון ציוניסטישען מנהיג ד״ר יהושע טאהן ז״ל.

איינגאנג פריי.

פאר׳ן גרינעם טיש.

געגעסן, געטרונקען, נישט בעצאלט און נאך גוט אבגעבראכן - בייגער דעם רעסטאראטאר

די 3 ראדאמער מוירער יאן קולאק, וולאדיסלאוו ביאלאס און סטעפאן מארצינקאווסקי האבען געוואלט א ביסעל א לעב-טהון, פערשטעהט זיך, אז ערשטענס מוז מען א ביסעל טרונקען „לחיים“. זענען טאקע די 3 חברים ארומגעגאנגען אין די ראדאמער רעסטאראנען און געהאלטען און איין טרונקען. די לעצטע וויזיט האבען זיי געמאכט אין דער רעסטאראציע פון אנטאני נאוואקאווסקי אין גאלעמביאוו, פארשטאדט פון ראדאם, וואו זיי וואהנען. ווען זיי האבען גוט אויסגעטרונקען און אפגעגעסן און מען האט ווי דערלאנגט א חשבון, האבען זיי ערקלערט אז... זיי האבען נישט קיין געלד צו בעצאהלען.

נאוואקאווסקי האט זיי אריינגעזאגט א פאר ווערטער פון וועלכע די שכורים האבען זיך געפיהלט בעליידיגט און אנשטאט צו בעצאהלען האבען די „געסט“ איהם דערלאנגט מיט א מעסער און מיט א שטיין עטליכע מאהל און איהם שטארק צעבלוטיגט.

נאוואקאווסקי איז געוואהר געווארען ווער עס זענען געווען זיינע גוטע „צאהלער“ און האט אלע דריי אנגעקלאגט אין געריכט אריין.

דער פראצעס איז פארגעקומען אין שטאדט-געריכט, וואו זיי האבען זיך גערעכט געמאכט, בכן ווען זיי זענען געקומען צו נאוואקאווסקי אין דער רעסטאראציע האט מארטשינקאווסקי געהאט 20 זל. וועלכע זענען בעת דער סעודה פערלוירען געווארען. דאך זענען זיי אויף דעם צווייטען טאג געקומען בעצאהלען, אבער נאוואקאווסקי האט קיין געלד נישט געוואלט נעמען.

נאוואקאווסקי האט אויך ערקלערט, אז עס איז אמת דאס זיי האבען געוואלט שפעטער דעם רעכנונג בעצאהלען, אבער ער האט געוואלט, אז עס זאל זיין א פראצעס פאר צעשלאגען איהם.

דאס געריכט האט פעראורטיילט ביאליאסען און מארטשקאווסקי פאר שלאגען נאוואקאווסקי אויף 6 מאנאטען תפיסה מיט אבלעגען די שטראף אויף 3 יאהר.

פון דער בעשולדיגונג פאר נישט וועלען בעצאהלען פאר׳ן עסען זענען אלע 3 בעפרייט געווארען.

מיט א פלאש אויסגעהאקט דאס אויג זיין צוקונפטיגען שווער.

צו דעם רייכען דארפסמאן אנדזשעי מיעשטשאקאווסקי אין דארף דאמברובקא, נישט וויט פון ראדאם, זענען שטעטס אריינגעקומען צו זיין שעהנער טאכטער צעציליא 2 יונגע לייט: דער 20-יעהריגער אנטאני גרעגארטשיק און סטעפאן קלאסאווסקי. אזוי ווי קלאסאווסקי האט פאר די מיעשטשיקאווסקי׳ס פארגעשטעלט א גרעסערען ווערט, האבען זיי געהייסען גרעגארטשיקען געהן זיין וועג און נישט מעהר קומען צו זיי. גרעגארטשיק איז אבער געווען אזוי שטארק פערליבט אין דער שענער צעציליע, אז ער האט נישט געוואלט אויפהערען וויזיטערען איהר.

איינמאהל איז געקומען צו א העפטיגען ווערטער-אויסטויש צווישען קלאסאווסקי און גרעגארטשיקען. מיעטשטשאקאווסקי, וועלכער האט געזעהען, אז עס קען דא קומען צו בלוט, האט געבעטען גרעגארטשיקען ער זאל פערלאזען זיין הויז.

דאס האט שטארק פערדראסען גרעגארטשיקען און ער האט ארויסגעריסען א ברעט פון פלאט, מיט וועלכען ער האט געוואלט א זעץ טהון מיעשטשאקאווסקי. דער לעצטער האט געכאפט א לאפאטע און דערלאנגט גרעגארטשיקען איבער די פלייצעס. דאן האט גרעגארטשיק א כאפ געטוהן א פלאש און מיטן גאנצען כח א זעץ געטוהן מיעשטשאקאווסקי אין קאפ אריין. א פערבלוטיגטער איז מיעשטשאקאווסקי געפאלען אויף די ערד און מען האט איהם באלד אבגעפיהרט אין שפיטאל אריין. מיעשטשאקאווסקי איז בלינד געווארען אויף דעם רעכטען אויג.

די טעג האט גרעגארטשיק געהאט א פראצעס אין ראדאמער קרייז-געריכט. צום פראצעס האט מען איסגעברענגט פון דער תפיסה. ער איז נאך גאר א יונגער בחור.

ער איז געווארען פעראורטיילט אויף 3 יאהר.

זיין מוטער, וועלכע איז אנוועזענד געווען אויפן געריכטס זאהל, האט אויסהערענדיג דעם אורטייל, ספאזמאטיש געוויינט.

דער פעראורטיילטער איז א געשמידאין קייטען אפגעפיהרט געווארען אין דער תפיסה. אר.

ŻĄDAJCIE TYLKO „RIKSZA" GUM..? JEDWABNE

מאַן איז חושד זיין ווייב אין פערראַט און הענגט זיך אויף אין אַ שטאַהל.

דעם ווייב'ס געליבטער ראַטעוועט איהם פון דער תליה.

ס'איז פון די מעשה'לעך, וואָס זאָלען זיך אַזוי נישט טרעפען, ווי זיי טרעפען זיך.

אָבער דאָס איצטיגע מעשה'לע, אַ חוץ וואָס עס איז פיקאַנט, איז עס אויך פער-פלאָנטערט און מ'קאָן נישט וויסען אויף געוויס ווי אַזוי ס'איז אויף אַנ'אמת פאַר-געקומען.

אין דער געשיכטע זענען פערמישט דריי „העלדען": צוויי „ערס" און איין „זי". אַ גאַנצער דריי-עק: אַ מאַן, אַ פרוי און אַ געליבטער.

דער מאַן טענה'ט, אַז דאָס ווייב האָט איהם פערראַטען. ווי אַזוי גאַנץ פשוט: ער איז אַהיים געקומען שפעט ביינאַכט פון דער אַרבייט, האָט ער געטראָפען אַ צווייטען ביים ווייב. דאָס איז נישט געווען סתם אַזוי אַ גאַסט, אַ הויז-פריינד, נאָר טאַקע אַ געליבטער. אַ בעווייז — אַז ער האָט איהם געטראָפען ליגען אין בעט, ווי ער וואָלט געווען ביי זיך אין דער היים און ס'וואָלט געווען זיין ווייב...

אַזוי זאָגט דער מאַן און ער גיעט נאָך צו, אַז ער האָט גאָרנישט גערעדט, נישט געמאַכט זיך וויסען, נישט פראָ-טעסטירט און נישט עקסמיסירט פון בעט אַרויס זיין קאָנקורענט, נאָר ער האָט זיך געלעגט שלאָפען אין אַ ווינקעל, ווי ער וואָלט דאָס געווען דער „סובלאָקאַ-טאָר". אינדערפריה איז ער אַוועק צו דער אַרבייט און ווען ס'ווייב האָט איהם גע-ברענגט עסען — ערשט דאַן איז ער אַרויס מיט לשון און דערצעהלט בקול רם דעם סוד פון דער נאַכט. קודם כל האָט ער נישט געוואָלט צו-נעמען דאָס עסען און דערנאָך האָט ער זי „גע-קרוינט" מיט'ן ריכטיגען טיטול.

שפעטער האָבען זיך אַריינגעמישט די שוויגער און דעם ווייב'ס ברודער און פריינד און מיט קינצען האָט מען דעם מאַן אַריינגעקריגען צו דער שווי-גער אין שטוב און דאָ האָט מען איהם „מכבד" געווען מיט אַ האָגעל קלעפּ, אַז ער איז קוים אַרויס מיט'ן לעבען. דעם ווייב'ס ברודער האָט איהם גע-וואָלט שטעכען דערפאַר, וואָס ער איז מוציא שם-רע אויף זיין שוועסטער.

דאָס יונגע ווייבעל איז אָבער אַ מודה במקצת. זי איז מודה, אַז דער מאַן האָט געקריגען אָנגעבראָכען די ביינער. אָבער זי איז נישט מודה, אַז דער מאַן האָט וי געפּאַקט אויף דער הייסער מינוט. לויט איהר, האָט דער מאַן אויף איהר נעמאַכט אַ בילבול, כדי צו בעקומען אַ גט. און טאַקע דערפאַר, וואָס ער האָט איהר חושד געווען אין אַזעלכענע זאַכען, האָט איהם איהר משפחה מקיים פסק געווען און דערצעהלט יענע מעשה.

אָבער דערמיט איז די מעשה נאָך נישט געענדיגט.

דער מאַן, וועלכער אַנערקענט זיך נישט פאַר קיין בילבול-מאַכער, נאָר האַלט זיך ביי דאָס זייניגע, אַז ס'איז יאָ געווען אַ „זדראַדע", האָט זיך גע-נומען אַזוי צוס האַרצען, אַז ער איז אַריין אין אַ שטאַל און זיך אויפגע-האָנגען. און טשעקאַווע איז, אַז נישט קיין אַנדערער, נאָר דער וועמען דער מאַן האָט חושד געווען אין פערטרעטען זיין אָרט — האָט איבערגעשניטען מיט אַ מעסער דעם שטריק און איהם אָבגעראַטעוועט פון דער תליה.

דאָס האָט נאָך ווייניג איבערצייגט דעם מאַן אין דער אומשולד פון זיין ווייב און ער האָט בעשלאָסען צו אַנטלויפען פון דער היים. דאָס איז געווען זיין נקמה פאַר ביידע זאַכען: פאַר פערראַט און פאַר שלאָגען איהם. פריהער איז פאַר-געקומען אַ דין-תורה אין פּראָפעסיאָ-נעלען פעראיין אויף דעם געלד וואָס איז אים געקומען ביים מייסטער פאַר אַרבייט דאָס ווייב האָט געפאָדערט דאָס געלד פאַר זיך און דער מאַן האָט נישט גע-וואָלט, טענה'דיג, אַז מיט דריי זאַכען: מיט „זדראַדע", שלאָגען און געלד, קען מען איהם נישט בעשטראָפען. דער פעראיין האָט גע'פסק'ענט יחלוקו: אַ העלפט איהר און אַ העלפט איהם. דאַן האָט דער מאַן געוואָלט פאַקען ס'פּעקעל אָבער דאָס ווייבעל האָט נישט געלאָזט און ער איז אַוועק אַזוי ווי ער געהט און שטעהט.

דאָס איז אַנ'אמת'ע געשיכטע, וואָס האָט פּאַסירט אויף דער בערנאַדינער-גאַס ביי אַ יונג פּאָר-פאָלק, וואָס איז ס"ה ערשט 9 חדשים נאָך דער חתונה. מיר וואָלטען אַרויסגעשריבען די נעמען אָבער אונזער רעפּאָרטער האָט אָבגע-האַלטען דערפון, ווייל, ווי ער ערקלערט, בעזיצט די דאָזיגע משפחה אַ הייסען טעמפּעראַמענט און ער וויל נישט אַריינ-שטעקען דעם קאָפּ דאָרט, וואו ס'האָט אַ בלישטש געטהון אַ מעסער...

צווישען די ראדאמער יודישע האנדווערקער זאל ווידער ווערן שלום.

צווישען די צוויי האנדווערקער-ארגא-ניזאציעס פון רוויינסקא און וויטאלדא איז ווידער אקטועל געווארען די שלום-פראגע די איניציאטיוו פון שלום האט געגעבען וויטאלדא, וועלכע האט איינגעלאדען דער רוויינסקא אויף א שלום-קאנפערענץ.

זונטאג ביינאכט איז פארגעקומען די ערשטע קאנפערענץ אויף וויטאלדא, אין וועלכער ס'האבען זיך בעטייליגט פאר-שטעהער פון ביידע צדדים.

אין גאנג פון די אונטערהאנדלונגען זענען נישט געווען קיין בעזונדערע שטרייט-פראגען און פון אלע דעלעגאטען איז אויסגעדריקט געווארען א ווינש צו פעראייניגען זיך, אז פון ביידע ארגאני-זאציעס זאל ווערען איינע.

אלס די איינציגע שוועריגקייט פון דער פעראייניגונג האט זיך ארויסגעשטעלט די לאקאל-פראגע. ד"ה ווער צו וועמען זאל געהן וואהנען צוזאמען. רוויינסקא האט פארגעשלאגען, אז וויטאלדא זאל זיך מטריח זיין און אריבערגעהן אהין, אבער וויטאלדא האט פערלאנגט, אז רוויינסקא זאל אריבערגעהן אהער, אין איהר שענעם לאקאל.

צוליב דעם איינציגען פונקט איז די קאנפערענץ אבגעלעגט געווארען אויף א צווייט מאהל. זי וועט פארקומען איבער-אכטאג זונטאג און דורך דער צייט וועלן די שני אחים האנדווערקער האבען א ישוב-הדעת.

חושד געווען אַ דינסט אין צוגנב'ענען אַ זייגערעל.

אין דער צעגעלניע פון דער פאַ-מיליע גאָטליעב איז זינט אַ לענגערע צייט בעשעפטיגט דער אַרבייטער גלאָ-גאָווסקי.

פאַר אַ געוויסער צייט האָט די פאַ-מיליע פון ה' נתן גאָטליעב צוגענומען די פרוי פון דעם אויבענדערמאָנטען, הענריקאַ, צו שטוב-אַרבייט. אַנומעלט איז פערשווינדען געוואָרען אַ זייגעריל פון איינע פון גאָטליבס טעכטער און עס איז געפאַלען דער חשד אויף דער דינסט הענריקאַ. דער אַרבייטער גלאָ-גאָווסקי זעהענדיג אין דער היים ביי זיין פרוי אַ זייגערל, וואָס איז לויט דער שילדערונג געווען ענה-ליך צו דעם געגנב'עטען, האָט ער זיך מודה געווען פאַרן ה' יעקב גאָטליב.

ה' גאָטליב האָט וועגען דער גנבה געמאָלדען דער פּאָליציי און דער פּראָ-צעס פון הענריקאַ גלאָגאָווסקאַ איז פאַר-געקומען פאַר'ן ראַדאָמער שטאָדט-גע-ריכט. דאָ האָט זי ערקלערט, אַז די בעשולדיגונג איז אַ נקמה-אַקט מצד דער פאַמיליע גאָטליב. זי האָט נישט געוואָלט בלייבען דינען און יעקב גאָט-ליב האָט איהר געדראָהט, אַז אויב זי וועט אוועק געהן וועט זי בערויערען.

ה' גאָטליב האָט זיך פּערופען אויף גלאָגאָווסקי, וועלכער האָט זיך צו איהם מודה געווען, אַז ער האָט ביי זיין ווייב געזעהען דאָס זייגערל, אָבער גלאָגאָוו-סקי, וועלכער איז געווען אַרויסגערופען אַלס עדות, האָט זיך אַלס מאַן פון דער בע-שולדיגטער אָפּגעזאָגט פון עדות-זאָגען.

אויף אַזאַ אופן זענען קיין קלאָרע בעווייזען נישט געווען און דער בע-שולדיגער, דער סטאַרשי פּאָסטערונקאָווי ראַדזינסקי, האָט זיך אָפּגעזאָגט פון דער בעשולדיגונג. הענריקאַ גלאָגאָווסקאַ איז בעפרייט געוואָרען. אַר.

דריי יודישע מיידלעך האָבען זיך גע'שמד'ט

אַ גאַנצע וואָך קורסירען איבערן שטאָדט סענסאַציאָנעלע קלאַנגען וועגען דריי גע'שמד'טע יודישע מיידלעך.

צוויי פון זיי זענען ראַדאָמער און איינע איז פון סוכעדניאָוו.

די יודישע מיידלעך פון ראַדאָם זע-נען: איינע פון סלאָוואַצקי גאַס און די צווייטע איז געווען אַנ'אָנגעשטעלטע אין דער פירמע „באַטאַ".

וועגען דער לעצטער הערט מען, אַז זי האָט זיך בעקענט מיט אַ שיסטער, וועלכער איז אַ מיטאיינהאָבער פון דער פירמע „גרעלאַ". דאָס יודישע מיידעל האָט זיך פערליבט אין איהם און איצט נאָכן שמד זאָל זי מיט איהם חתונה-האָבען.

די „גליקליכע רייזע" קיין ווארשא.

דער ערשטער אַרויספאהר פון א ראדאמער יונגערמאַן — נישט געזעהן ווארשא, נישט געמאכט קיין „קוק" און צובראָכען אַ האַנד

ווען ס'איז געווען דער פּאָפּולערער צוג קיין וואַרשאַ, דעם 11 ליסטאָפּאַד, איז דער ראַדאָמער יונגערמאַן מ. נ. געפאָהרען צום ערשטען מאָהל קיין וואַרשאַ. ס'האָט געקאָסט איינגאַנצען הין און צוריק 5 זל. האָט איהם זיין יונגערער ברודער שטאַרק צוגערעדט ער זאָל פאָהרען און בעקוקען די רע-זידענץ-שטאָדט. דערצו האָט מען דעם זעלבען יונגערמאַן גערעדט אַ שידוך פון וואַרשאַ אויך און פון אַזעלכע דריי מעלות: אַ ביליגע רייזע, בעקוקען אַ כלה און זעהן צום ערשטען מאָהל די שטאָדט וואַרשאַ — פון דעם האָט ער זיך שוין נישט געקענט אָבזאָגען און ער האָט טאַקע אָנגענומען די פּראָ-פּאָזיציע פון זיין יונגערען ברודער.

פון די אַלע דריי מעלות טובות, האָט נעבעך אונזער יונגערמאַן גאָרנישט גענאָסען. נישט בעשערט געווען, ווייזט אויס, צו כאַפען מיט איינמאָהל דריי האָזען. קודם איז איהם אָנגעקומען שווער די רייזע ביז וואַרשאַ. עס איז געווען אַ גרויסער געדראַנג אויפן צוג און ער איז די גאַנצע צייט געשטאַנען אין ענגשאַפט. ווען דער צוג איז אָנגעקומען אויף דער סטאַציע אין וואַרשאַ און זיך אָבגעשטעלט אין טונעל, האָט דער ראַ-דאָמער יונגערמאַן, נישט וויסענדיג, אַז ס'איז פערהאַן אַ שמאָלער, אָבער טיפער ראָוו האַרט נעבען די וואַגאָנען, איבער וועלכען מען קען לייכט אַריבערשפריי-זען. ער איז אַרויסגעשטיגען גלייך פון וואַגאָן און דאָ האָבען זיינע פיס זיך אַ גליטש געטהון אין טיפען ראָוו אַריין און געבליבען אַזוי הענגען, זיך אָנהאַלטענ-דיג פעסט מיט איין האַנד אין דער קליאַמקע פון דער וואַגאָן-טהיר. ער האָט זיך געראַנגעלט אַ היבשע ווייל צו אַרויסצובעקומען די פיס און דערביי האָט זיך איהם די האַנד אַ דרייה-גע-טהון און זיך צעבראָכען אין עטליכע ערטער.

מ'האָט דעם יונגערמאַן אַוועקגעפיהרט אין דער פּאָגאָטאָוויע וואו מ'האָט איהם באַנדאַזשירט די האַנד. פון דאָרט איז ער געפאָהרען צו זיינעם אַ וואַרשאַווער קרוב, וואו ער איז איבערגעבליבען צוויי טעג אין גרויסע יסורים.

אָט וואָס פאַר אַ „פּעך" ס'האָט געהאַט דער ראַדאָמער יונגערמאַן מ. נ. ביי זיין ערשטען אַריינפאָהר קיין וואַרשאַ: נישט געזעהן וואַרשאַ, נישט געמאַכט קיין „קוק"... מיט דער כלה און נישט איינגעבראַכט זיך קיין געלד. פער-קעהרט, די „ביליגע" רייזע האָט איהם געקאָסט פיעלפאַכיג טייערער. ער האָט נאָך איצט טענות צום יונגערען ברודער וואָס ער האָט איהם צוגערעדט און אַרויסגעפיהרט צום ערשטען מאָהל אין דער גרויסער וועלט אַריין.

אבטיילונג פאר אסטראוויעץ, אפאטאוו, וויערזשבניק און אומגעגענד

פון פליטים - קאמיטעט.

דאָ איז פאָרגעקומען אַ גרויסע פער-זאַמלונג אין דער שטאָדטישער שוהל, וואו דער אָסטראָווצער רבי האָט גע-האַלטען אַ דרשה וועגען די נויטיגקייט צו שאַפען הילף פאַר די פליטים פון היטלער-לאַנד.

ער האָט אויפן רבישען אופן ער-קלערט די גרויסע מצוה פון העלפען די געפייניגטע גולי-אשכנז.

עס איז באַלד געשאַפען געוואָרען אַ קאָמיטעט אין וועלכען ס'זענען פער-טרעטען אַלע ריכטונגען. ביזן שרייבען צו ציילען איז געזאַמעלט געוואָרען ס"ה 400 זל.

אונזערע נגידים גיבען כמעט גאָר-נישט. איינער וועלכער איז דער רייכ-סטער מענש אין שטאָדט האָט אַרויפגע-שיקט צום קאָמיטעט 5 (פינף) זל.

מען האָט איהם די „גרויסע" נדבה צוריקגעשיקט. אַזוי ווי דער נגידיש-אַריסטאָקראַטישער יוד האָט ליב פּראָ-צענט האָט איהם דער קאָמיטעט בע-דאַרפט צוזושיקען — פאַר די פאַר מי-נוט, וואָס די 5 זל. זענען געוועזען אין וועג אַהין און צוריק — פּראָצענט.

וואָלט ער גאָרנישט היזק געהאַט. מען קען דאָס נאָך אויך יעצט פער-ריכטען און דער קאָמיטעט דאַרף עס טהוען.

פון „צענטאָס".

דער „צענטאָס" האָט איינגעאָרדענט אַ טאַנץ-אָווענד. די הכנסה איז בע-שטימט געוואָרן לטובת די דייטשע גולים.

דער אָווענד איז בעזוכט געוואָרען דורך אַלע קרייזען פון דער יודישער געזעלשאַפט, ביי וועלכע עס האָט אַרויסגערופען גרויס אינטערעס צוליב דעם ערהאַבענעם ציעל.

אויסגעמיטען איז דער אָווענד גע-וואָרען דורך די סטאַבילע בעזוכער פון נישט-יודישע טאַנץ-אָווענדען, פון וועל-כע זיי זענען שוין אַגב עטליכע מאָהל אַרויסגעוואָרפען געוואָרען.

די אַרויסגעוואָרפענע „עלעגאַנטען" פּאַסט אָבער נישט קיין „זשידאָווסקי" אָווענדען, וועלכע זיי בעזוכען „זאַסאַד-נימשאַ" נישט.

די דאָזיגע „פּערזענליכקייטען" זענען בעקאַנט אין אָסטראָוויעץ אַלס יונגע-לייט מיט אַ סך געלד און ווייניג שכל.

עס איז גענוג אָנצוגעבען די דאָזיגע בעצייכענונג, אַז יעדער זאָל וויסען וועמען מען מיינט.

עס זענען אַלזאָ יונגעלייט מיט אַ בע-קאַנטע מאַרקע.

כוליגאַנעריע.

פאָריגען שבת איז דאָס אַלטע פּאָר-פאָלק וויגדאָראָוויטש (פריזיר אַנשטאַלט) געקומען אויף אַ בעזוך צו זייער זוהן, וועלכע וואוינט אויף שיענקעוויטשאַ 18. זייענדיג שוין ביים דערמאָנטען הויז זענען זיי בעפאַלען געוואָרען דורך 2 כוליגאַנעס, וועלכע האָבען די אַלטע פרוי וויגדאָראָוויטש מערדערליך צו-שלאָגען, צוריסענדיג אויף איהר די קליידער.

ווען אויף די געוואַלדען האָבען אָנ-געהויבען אָנקומען מענשען, זענען די כוליגאַנעס רוהיג אַוועקגעגאַנגען.

«גינזבורג - נאָווינסקי» פּראָצעס

דער גינזבורג-נאָווינסקי פּראָצעס איז יעדען בעקאַנט. דאָס איז געוועזען אַ פּראָצעס, וועלכער האָט זיך געפיהרט צעהנער יאָהרען צווישען 2 וואַרשאַווער איינוואוינער גינזבורג און נאָווינסקי.

ריכטערס זענען אין מיטען אַוועק אויף עמעריטורע. פרישע זענען אויף זייער אָרט געקומען און דער אונענ-דליכער גינצבורג - נאָווינסקי פּראָצעס האָט זיך אַלץ נישט אויסגעלאָזט.

יעדעס מאָהל ביים פערענדיגען זיך האָט ער פריש זיך אָנגעהויבען, צוריק בענייט געוואָרען.

יעצט איז אַ ענליכער פּראָצעס אויפ-געשטאַנען תחית-המתים אין אָסטראָ-וויעץ, צווישען די 2 שותפים צו אַ הויז א. און ש. דער פּראָצעס ציהט זיך שוין 15 יאָהר און ווערט יעדעם מאָהל אויפסניי בענייט.

איינער פון זיי דער ה' ש. פיהרט ביי זיך אַ בעזונדערע עווידענציע פון די פּראָצעסען און ער האַלט שוין ביים נומער 158, ד"ה, אַז ביז היינט האָט ער שוין מיט זיין שותף געהאַט 158 פּראָצעסען און ס'הויבט זיך ערשט אָן.

לעצטענס זענען די ש'ס בעפאַלען דעם ה' א. און איהם אַזוי צושלאָגען, אַז יענער ליגט צו בעט.

האָט מען זיך צוריכטען אויף פרישע פּראָצעסען. בעדאַרף זיך נישט דער ראַבינאַט צו פעראינטערעסירען מיט די יאָהרען לאַנגע מחלוקה, וועלכע האָט שוין, אויסער ריזיגע געלד סומען, אויך לעבענס פערשניטען (די פרויען פון ביידע זענען פאַר פערדרוס געשטאָרבען).

שוין די העכסטע צייט.

דאס לעבען אין קעלץ.

סענסאַציאָנעלער פּראָצעס

דעם לעצטען דינסטאָג איז אין שטאָדטישען געריכט פאָרגעקומען דער סענסאַציאָנעלער פּראָצעס געגען רעד. ל. ראָדאַל, פאַר׳ן בעליידיגען דעם סטודענט פּיקעטניק מושיאַל און איהם דראָהען מיט טויט, בעת דער זיינער צייט אונטערגענומענע ענדעקישע באָיקאָט־אַקציע, דורך פּיקעטירען יודישע קראָמען.

דער דאָזיגער פּראָצעס האָט אַרויסגערופען אַ פערשטענדליכען אינטערעס, ביי דער אָרטיגער געזעלשאַפט. דער געריכט׳ס־זאַהל איז געװען געדיכט בעזעצט דורך אַ יודישען עולם. די געריכט׳ס־פערהאַנדלונגען זענען געפיהרט געװאָרען אינטער׳ן פאָרזיץ פון ריכטער ה׳ מאָנאַסטערסקי.

דער בעשולדיגטער װערט פערטיידיגט דורכ׳ן אַדװ. ריגאַק. ביים אָנהויב פון די געריכט׳ס־פערהאַנדלונגען װייזט זיך אַרויס, אַז די בעשולדיגונג׳ס־עדות זאַריץ און באָדזיאָן, האָבען זיך נישט צוגעשטעלט. ס׳װערט פאָרגעלייענט דער בעשולדיגונג׳ס־אַקט. ה׳ ראָדאַל לייקענט קאַטעגאָריש אָב, דאָס ער זאָל האָבען די בעליידיגענדע, דראָהענדע אויסדריקען בענוצט. דאַן װערען פערהערט די בעשולדיגונג׳ס־עדות מושיאַל און דער זעלנער מאַרקיעװיטש, װעלכע װערען גענומען אונטער׳ן קרייץ־פערהער פון אַדװ. ריגאַק. געװיסע 7 פּרטים געדענקען זיי נישט, אָבער דאָס געדענקען זיי, אַז ה׳ ראָדאַל האָט מושיאַל׳ען בעליידיגט מיט פערשידענע אויסדריקען. דאַן װערען פערהערט די פערטיידיגונג׳ס־עדות, ישראל׳קע װייצהענדלער, פרוי ראָדאַל און יאַנקעל באַליצקי. בעזונדער׳ס אויספיהרליך זענען די ערקלערונגען פון ה׳ װייצהענדלער, װעלכער איז צוזאַמען מיט׳ן אָנגעקלאָגטען געװעזען ביים אינצידענט, אָבער ראָדאַל האָט קיין בעליידיגענדע אויסדריקען נישט בענוצט.

נאָך דער שעהנער פערטיידיגונג׳ס־רעדע פון אַדװ. ריגאַק, ערקלערט דער ריכטער ה׳ מאָנאַסטערסקי, אַז דער געריכט׳ס־אורטייל װעט אַרויסגעטראָגען װערען דאָנערשטאָג, װעגען װעלכען מיר װעלען מעלדען אויספיהרליך אין נעכסטען נומער.

דאָס אונפערגלייכליכע מיט זיינע פאָרשריפטען ביכעלע פון ד״ר אָעטקער א. נ. „אַ גוטע װירטין באַקט אַליין״, איז צו בעקומען אין אַלע קאָלאָניאַל־געשעפטען און בוכהאַנדלונגען. די פּרייז איז פערקלענערט אויף 30 גראָשען. דאָס ביכעלע איז נישט צום אָבשאַצען, געבענדיג אַ סך פאָרשריפטען אויף געבעקס און אַנד.

בעשאַנקען
מיט פּערדינסט קרייצען.

מיט פּערדינסטפולע קרייצען זענען בעשאָנקען געװאָרען דער װיצע־װאָיעװאָדע ליטאַמסקי און דער װיצע פּראָקוראָר ביים היגען קרייז - געריכט אוהלינג.

פאַרשטעהער פון דער „עקיבא״ אין קעלץ.

אין צוזאַמענהאַנג מיט דער רעאָרגאַניזירונג פון „עקיבא״־קן אין קעלץ, װיילט דער פאָרשטעהער פון דער „עקיבא״־צענטראַלע און ה׳ פּרנס װאָס פיהרט אָן מיט דער גאַנצער אַרבייט.

בילינע רייזעס נאָך:

אַרגענטינא, פּאַראַגװיי, אורוגװיי, באָליװיע, טשילי, מעקסיק, טרינידאַט, קעניא, ראָדעזיע, ארץ־ישראל, קאַנאַדע, קובאַ, פעראייניגטע־שטאַטען און בראַזיליע.

אָרדענט איין די
Gazeta Gospodarcza
װירטשאַפט׳ס - צייטונג
Warszawa, Leszno 4. m. 6
גענױע אינפאָרמאַציעס ערטיילט אונזער
קאָרעספּאָנדענט:
H. ŚWIATŁY
Kielce, Bodzentyńska 32
פּראָװינצער בעקומען ענטפער נאָכ׳ן אַריינשיקען
אַ פּאָסט - מאַרקע

פאַרשטיצונג פון דער אַרבייט ביי די פליטים

דער היגער פליטים־קאָמיטעט זעצט װייטער פאָר די זאַמלונג׳ס־אַקציע פאַר די פליטים.

ס׳איז צו האָפען אַז די יעניגע װאָס האָבען זיך נאָך נישט בעשטייערט, װעלען איצט ערפילען זייער חוב. װאָרום הילף איז דרינגענד נויטיג.

געשטאָרבען דער צװייטער קרבן
פון ביאַלאָגאַנער אַנפאַל

װי מיר האָבען שוין געמאָלדען איז פון בעסטיאַלישען אָנפאַל אויפ׳ן אַלטען פאָר־פאָלק קרישטאַל אין ביאַלאָגאָן, געשטאָרבען דער אַלטער קרישטאַל און היינטיגע װאָך איז אין אָרטיגען שפּיטאָל געשטאָרבען דער צװייטער קרבן, די פרוי קרישטאַל. אין װעמען׳ס צושטאַנד ס׳איז אין די לעצטע טעג אַריינגעטרעטען אַ בעדייטענדע פערערגערונג. אין דער לויה האָט זיך בעטייליגט אַ גרעסערער עולם.

אָבגערופען אַ דאַנסינג, אין ציונ. קלוב

אויף דעם פערגאַנגענעם שבת־צונאַכט׳ס האָט געזאָלט אין ציוניסטישען קלוב פאָרקומען אַ דאַנסינג. צוליב אָבער דעם פּראָקלאַמירטען טרויער, אין צוזאַמענהאַנג מיט די יודען־רדיפות אין היטלער־לאַנד, איז דער דאַנסינג אָבגערופען געװאָרען.

ס פּ א ר ט.

דעם 4־טען ה. ח. װעט אין זאַהל פון טעאַטער „פּאָלסקי״ פאָרקומען דער לאַנג־ערװאַרטעטער באָקס־מעטש צװישען היגען „גראַנאַט״ מיט ריישער בר־כוכבא״ װאָס טרעט אויף אין שטאַרקסטען צוזאַמענשטעל.

דער אָרטיגער „מכבי״ זאָל שוין קירצליך האָבען אַנ׳אייגענעם לאָקאַל. צו דער עפענונג װערט פּלאַנירט אַראָבצובריינגען אַ שטאַרקע יודישע באָקס־מאַנשאַפט.

געשאַפען אַ װינטער - הילפ׳ס - קאָמיטעט.

לעצטען׳ס איז אין קעלץ געשאַפען געװאָרען אַ װינטער הילפ׳ס־קאָמיטעט פאַר די אַרבייטסלאָזע. אין שפּיץ פון קאָמיטעט שטעהט דער „אובעזפּיעטשאַלניע״־דירעקטאָר ה׳ מאַצאַק. מצד יודען איז אין קאָמיטעט פערטרעטען אַדװ. יאַקוב מאַנעלאַ.

מאַניעק!

מיר טרויערען מיט דיר.
ליבאַ, סאַלאַ, שמחה ישראל,
אבא, חיים, אהרן, אלקנה.

CEDIB
UNIVERSITE DE BEAUTE PARIS
RACJONALNA KOSMETYKA
pudry, kremy, ozdobniki, płyny
Własne instytuty kosmetyczne w całej Polsce
Nasz Instytut Kosmet. „Charme" Radom, ul. **Żeromskiego 5**, udziela bezpłatnych porad

---

אנאנס
אין
„ראַדאָמער־קעלצער לעבען״
ה
א
ס
דעם גרעסטען
ערפאָלג

געבּרידער האַנצבערג

האָבען געעפענט
אַני ערשטקלאַסיגען רעסטאָראַן
א. נ.
«קאַפּע־באַר»
װאַרשאַ, גראַניטשנא 1
בעסטע, געשמאַקפולע און כשר׳ע עסענס
אונטער דער אויפזיכט פון אַ ספּעציעלען נאַמן.
אַלע ראַדאָמער, װאָס קומען קיין װאַרשאַ דאַרפען געדענקען דעם אַדרעס און בעזוכען דעם פיינעם רעסטאָראַן פון זייערע לאַנדסלייט.

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne
Do nabycia na dogodnych warunkach w
Radomskim Towarzystwie Elektrycznym Sp. Akc. w Radomiu ul. Traugutta 53

סוחרים - צוזאַמענפאָהר אין ראַדאָם.

זונטאָג קומט פאָר אַ סוחרים־צוזאַמענפאָהר פון ראַדאָמער קרייז. דער צוזאַמענפאָהר איז גערופען געװאָרען דורך דער האַנדעלס־קאַמער אין סאָסנאָװיצע און אין איהם בעטייליגען זיך דעלעגאַטען פון ראַדאָמער, קינצקער, אָפּאָטשנער, דרילדזשער, אָפּטער און צװיזמערער פּאָװיאַט.

דער צוזאַמענפאָהר װערט איינגעאָרדענט אין גרויסען זאַהל פון סיימיק.

אַ פּאָפּולערער צוג

די ליגע צו שטיצען טוריסטיק, אין ראַדאָם, אָרגאַניזירט דעם 29 ה. ח. אַ פּאָפּולערען צוג קיין װאַרשאַ אויף דער פייערונג צוליב דער יאָהרצייט פון ליסטאָפּאַד־אויפשטאַנד.

די רייזע אַהין און צוריק קאָסט 4 זל.

בּעקאַנטמאַכונג

איך מאַך בעקאַנט, אַז מיין בּראַנפען־געשעפט
איז איבערגעטראָגען געװאָרען אויף **רינעק 14**
ביי דער צוקערניע.
עס איז צו בעקומען אַלע **סאָרטען בּראַנפען 45%, 55%**
ליקערען, װיינען, אויך כּרמל.
ר. קופּערמאַן, רינעק 14.

Kino ADRIA Do niedzieli d. 27 listopada. włącznie.
Podwójny program
1. **DAMA PIKOWA**
w-g utworu Puszkina
2. Największy reportaż z dżungli malajskiej „**BOOLOO**"
Wstrząsające sceny polowania na słonie, białe tygrysy i pytony
OD PONIEDZIAŁKU dnia 28 listopada b. r. Piękny dolski film p. t.
„**Zapomniana melodia**"

Kino ADRIA
שבת דעם 26
זונטאג דעם 27
פּרעמיערע - פילמען
ORDYNAT MICHOROWSKI

Do pielęgnacji rąk, ciała oraz prania mydło «Trójka»

(אכטונג קעלץ!) אין אַלע רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע - ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגען מיט אונזער מיטאַרבּײַטער **ק. בּיינוואל** שריפטליך קען מען זיך װענדען: Red. „Radomer - Kielcer - Leben" Kielce, ul. Warszawska 2.

אַבאָנאַמענטס פּרייז: פאַר [illegible] חדשים אין פּוילען זלאָ. אין פראַנקרייך, בעלגיען 4 פראַנק. אין אַנדערע לענדער 30 סענט.

1-szai ostatnia strona liczą 10 szpalt

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekscie mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr.

Redaktor CH. M. HERC — tel. 15-18 .טעל — Wydawnictwo „Radomer Kielcer Leben" Szwarlikowska 20